(J.A.)

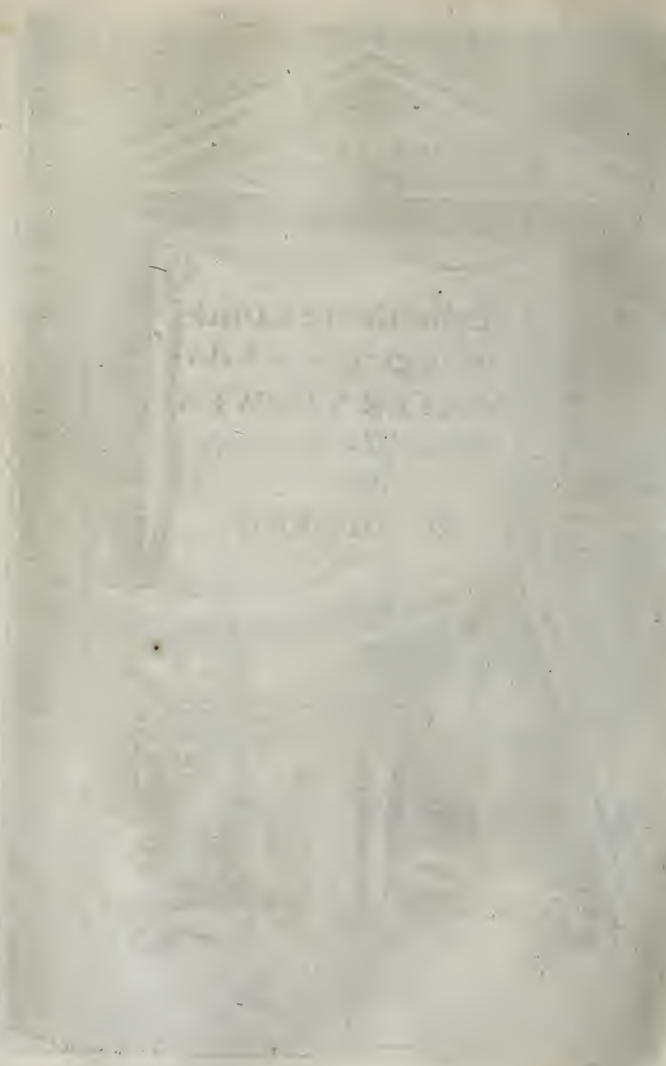

VERLIGTERIE-KUNDE,

Of regt Gebruik der

WATER-VERWEN.

IN WELKE

Deſſelfs Kennis, en Gebruik tot de Schilderkunde, en de Illuminatie of Verligterie noodig zijnde, kortelijk geleerd word.

Eertijds uytgegeven door den Voortreflijken Verligter

Mr. GEERARD TER BRUGGE.

ENDE

Nu tot nut der Liefhebbers, doorgaans met noodige aanmerkingen vermeerderd; om neffens het Illumineeren of Afzetten, inſonderheid het ſchilderen met Water-Verwen te Oeffenen.

Door W. GOEREE.

Den Vierden Druk.

T'AMSTELDAM,

By ANDRIES VAN DAMME,
Boekverkooper op 't Rokkin bezijden de Beurs. 1705.

Konſt-lievende

L E Z E R.

GELYK het heel buiten onſe verwagting geſchied is, dat dit Boekje van de *Verligterie-kunde*, of Regt Gebruik der WATER-VERWEN, nu al drymaal dus vermeerderd uytgegeven, ſoo veel Liefhebbers gevonden heeft, dat het thans voor de Vierde-reys moeſt herdrukt worden; alſoo hebben wy daar in te liever bewilligd, alswe dag aan dag daar by vermaand wierden, dat ook onſe Inleidingen tot de *Algemeene* TEYKEN- en SCHILDER-KONST, met eenige Overziening, nieuwlijks behoorden in 't ligt te komen: die dan beide, met dit te ſamen-gevoegd, een bequaam Hand-boek uytmaken, om neffens de Inleiding tot de *Algemeene* BOUWKUNDE, in eenen Band gebonden, ſoo veel voegſamer weêrgaa tot ons Boek van de MENSKUNDE ſcheen te zullen verſtrekken, als 't oog des Konſtenaars zig gemeenlijk aan de

Ordentlijke ſchikkinge gewend. 't Geen ons deed giſſen, met deze Drie herdrukte Boekjes, ten minſten alſulke Liefhebbers geen ondienſt te doen, welke de Water-Verwen, niet alleen Tijdverdrijfs-halven geſind zijn te Oeffenen; maar deſelve ook geern, volgens de Gronden der ware Teiken-en Schilder-konſt zoeken te behandelen. Want gelijk het de welige Akkers niet ver-ergerd, datmenze nu met het een, en dan met het ander vrugt-brengend Zaad bezaaid, en zomtijds laat braak liggen, alſoo wordt ook 't verſtand des Menſchen, door 't Oeffening van Konſten en Wetenſchappen, merkelijk verbeterd, en tot prijswaardige ondernemingen aangeleid: Sonder dat wy ons hier bemoeijen willen om te zeggen, hoe veel ook door de Oeffening der Water-Verwen, omtrent allerley Jufferlijk Handwerk, van Stikken, Naaijen en Borduuren, kan gevorderd worden: Dewijl het ook de *Jonge* DAMES. geen oncieraad geeft, het Teykenen en Schilderen verſtandelijk te oeffenen: en wel inſonderheid, ſooze daar by vermaak nemen, de Water-Verwen fraay te behandelen. Welk een aangename uytſpanning, en tijd-verluſtiging, (diemen anders tot de nood-wet der Huyſzelijke zaaken, Hand-werk en Koop-handel; of ook tot vordering in de Geleerdheid te beſteden heeft;) voor alle welgeboore Jonkheid, boven alle andere bezigheden, die 't verſtand

ſcherpen

ſcherpen konnen, te beminnen is: en met ſoo veel te meer voorſpoed kan ter hand genomen worden, als hy verder de voornaamſte gronden der Teikenkonſt niet onkundig is, of hem daar in zoekt verſtandelijk te laten onderwijſen. Boven dien worden de Water-Verwen ſeer ligt-voerig gebruikt, en elk Liefhebber kan zig daar in met kleine omſlag, zinnelijk en beknopt vermaken; dewijl aan die op ver na ſoo veel gemors noch ſtaa-breed niet vaſt is, als aan het Schilderen met Olye-Verwe op Tafereelen. Indien dan ymand luſt heeft, om Bloemen, Vrugten, Beeſtjens, Vogeltjens, Landſchappen, en diergelijke, na 't leven te Kolooreeren; hy kan daar toe de ware kennis der Verwen, en't Bereyden, Mengen, Temperen, Aanleggen, en 't verder Behandelen derſelve, naauwkeurig genoeg in dit Boekje aangeweſen vinden. Als mede, hoemen die op gedruktte Print-konſt verſtandiglijk bezigen moet: welke manier men gemeenlijk *Af-ſetten* in de wandeling noemd; en wel meeſt gepleegd word by die, welke haar Geneeren met opgeplakte Land-kaarten, Atlaſſen, Stede-boeken, Devotie-beeldekens, en diergelijke, met Koleuren te verligten. Waar toe den Autheur dit Boekje eerſtelijk ontworpen en uytgegeven had, eer het van ons dus vermeerderd wierd. En alhoewel ſommige in deſe Verligterie-kunde verre gekomen, en vermaard geworden zijn,

gelijk zommige fraaije dingen getuigen konnen, ſchijndmen nochtans te konnen zeggen, Dat *Printen Beverven is Printen Bederven*; by-aldien de gantſche behandeling niet van de deugdelijke Teyken-en Schilderkonſt ontleend word. Elk Liefhebber dan gebruike dit kleine Boekje 't zijnen nutte, en danke den Uytgever en Drukker voor de genomene moeyte, die het hem niet langer wilde laten ontbreken.

VER-

VERLIGTERIE-KUNDE.

Eerste Hoofdstuk.

Van de Verwen en Gereedſchappen diemen in de Verligterie gebruikt.

EER dat wy ſullen ſpreken van het Bereiden en Gebruiken der Verwen, ſoo ſullen wy eerſt alle de voornaamſte die in de Verligterie-kunde gebruikt worden, beneffens d'andere weinige Gereedſchappen vervolgens aanwijſen; op dat den Lief-hebber weet, van welke dingen hy zig zal moeten voorſien, om alles, wat door de Water-Verwen kan gedaan worden, daar mede te konnen uytvoeren.

Wy hadden gemeend door een Figuurtjen, alle de eigen Koleuren der Verwen, in hunnen aart aan te wijſen, op dat daar door de Leerlingen, die het Schilderen met Water-Verwen eerſt by de hand nemen, en de Verwen ſelfs noch niet en kennen, die als

door een Staal, of Monſtertjen, ſouden moogen leeren onderſcheiden; navolgens de Benaming der Verwen. Doch den Oeffenaar kan die na het bekomen ſijner Verwen, nu en dan van yder een Perkjen op een ſchoon blaadjen beleggen, op dat zy bequamelijk dienen tot de Memorie, en ook tot aanwijſing, om alsmen eenig Stuk Werks wil Koloreeren, in gedagten te doen komen, wat Verwen of Koleuren men ordineeren en by den anderen ſchikken wil; gemerkt alle deſe Verwtjens by den anderen geleid, u dat voordeel ſullen verſchaffen. Daar-en-boven kan de geene, die deſe moeite op hem neemd, andere Leerlingen daar door goed onderwijs geven.

De zoorten der Verwen in de Water-Verwen gebruikelijk, zijn deſe volgende.

Wit.	1. *Loot-wit.*	Geel.	3. *Maſtikot.*
	2. *Schelp-wit.*		4. *Geel Oprijment.*
	3. *Schelp-zilver.*		5. *Saffraan.*
Blaauw.	1. *Indigo.*		6. *Geel-Beſiën.*
	2. *Blaauw Lak.*		7. *Geel-Oker.*
	3. *Blaauw As.*		8 *Guttegom.*
	4. *Smalt.*		9. *Rusgeel.*
	5. *Oltermarijn.*		10. *Schulp-Goud.*
	6. *Lakmoes.*		
Geel.	1. *Ligte Schijt-Geel.*	Groen.	1. *Spaans groen.*
	2. *Bruyne Schijt-Geel van verſcheide ſoorten.*		2. *Sap groen.*
			3. *Berg groen.*
			4. *Groene Aard of Terre-verde.*

Rood.	1. *Fermilioen.* 2. *Menye.* 3. *Root Krijt.* 4. *Roon Oker of Bruyn rood.* 5. *Lak.* 6. *Brezilje verf.*	Swart.	1. *Lamp-ſwart.* 2. *Been-ſwart.* 3. *Wijngaard-ſwart.* 4. *Smee-Kool-ſwart.* 5. *Ooſt-Indiſche Inkt.*
Bruyn.	1. *Bruyn Oker.* 2. *Bitter, of Roet uyt de Schoor-ſteen.* 3. *Keulſe Aarde.*		

De andere Koleuren die in de Verligterie mogen dienen, konnen alle uyt deſe boven-genoemde Verwen, door vermenging Getemperd en gevonden worden; gelijkwe in 't vervolg van yder ſoort, neffens haar bereiding, gebruik en werking, ſullen aanwijſen.

Van de Gereedſchappen tot de Water-Verwen noodig, en eerſt van den Vrijf-ſteen.

Men ſal zig voorſien, van een goeden Vrijfſteen, die wel glad en hard is, en in 't vrijven niet af neemd; want de Verwen (inſonderheid de Water-Verwen) werden door het afnemen van den ſteen, of zagtigheid van den looper, ſeer bedorven, en de levende gloeijentheid als uytgebluſt. d'Ondervinding heeft geleerd, dat de Porphyr-ſteenen en Serpentijn-ſteenen ſeer goed zijn: ook wel eenige platte afgeſaagde Keijen; de Marmer-ſteen is veeltijds te ſagt; dan konnen ſommige goed gemaakt worden,

den, door een Maand 10 of 12 in de Olye te leggen, en dan wederom een gantſche Somer in de Son laten droogen en hard worden.

Die gantſch zinlijk op hare Verwen willen weſen, en niet meer van nooden hebben, als tot hare vermakelijke Oeffeninge dienſtig is; konnen haar bequamelijk met een ſtuk effen Spiegel-glas, op een effene Blok of dikke Plank; wel ſuperficieel en gelijk-dragende, met Pik vaſt geſet, behelpen; deſe hebben geen nood van afſchuuren, dan men moetze voor 't vallen wagten, want het Glas als bekend is, is brekende waar.

VAN DE PENÇEELEN.

Aangaande de Pençeelen, daar van moetmen'er veel hebben, op datmen in kurieuſe dingen niet verlegen zy, maar ligt een ſchoon nemen kan; de Borſteltjens en Vis-pençeelen, komen hier minſt te paſt, als alleen in Lugten en diergelijke dingen aan te leggen, diemen verdrijven moet. Ook voor die gene welke in het Afzetten groote dingen komen te maken, en heele Gronden en Velden, als in Kaarten de Om-werken aan te leggen; maar anders zijn de Pençeelen beſt. Die ſijn dingen zuiver en net wil doen, moet tot yder byſonder Kolorijt dat hy temperd of gebruikt, 't zy dat hy d'een op d'andet leid, ten minſten twee Pinçeelen houden, ook wel drie, op dat hy daar meede niet behoeve van d'een Verf in d'ander te komen, waar door de Verwen vuyl worden; en haar ſchoon koleur verlieſen.

Stukken Glas om de Verwen op te Temperen, &c.

Men moet zig ook voorſien van ettelijke ſtukken Blank Glas, die glad en ſuiver zijn, dienende om

om ſijne Verwen op te leggen, daar op te Temperen; en van daar te gebruiken; gemerkt houte Palletten hier toe niet en dienen. En op datmen den aart en kragt van yder Verwe beter op 't ſelve ſoude konnen onderſcheiden en ſien, ſoo kanmen deſe ſtukjens Glas, van agteren met ſuiver wit Papier beplakken, ſoo ſal door de onderſteuning die het Papier aan het doorſchijnig Glas verſchaft, de eigenſchap van yder Verf beter geſien worden. Doch de Afzetters, veel min de Dozijn-werkers, die de Verwen in menigte moeten gebruiken, hebben deſe dingen niet van nooden, maar konnen die uyt hare Bakjens en Schulpen wel verarbeiden. Men moet zig ook verſorgen van een Laadjen, 't welk men dekken kan, dienende om daar in ſijn Verwen (buiten Oeffening zijnde,) voor Stof, Zand en Vuyligheid te bewaren. 't Geen vorder van nooden is, als Flesjens, Gom-water, en andere dingen, ſal genoeg uyt de gebruiken afgenomen konnen worden. Volgt nu de beſchrijving van alle de Verwen in Order.

II. HOOFDSTUK.

Van 't Lood en Schelp-wit ſijn Temperantie en Gebruyk, ook van het Schelp-zilver.

LAat ons nu van yder koleur, en die Verwen die daar onder behooren, kortelijk yder ſijn aart, Temperantie en gebruik aanwijſen, op datmen eerſtelijk de natuure der Verwen kennende, ligter mogt verſtaan, 't gene van 't Aanleggen en Oeffenen der ſelve, in 't vervolg ſal gezeid worden.

LOOD-

LOOD-WIT.

Wy beginnen dan eerſtelijk van het Lood-Wit, en Veneets Schelp-Wit. Dit ſalmen wel ſterk en fijn met ſchoon Rege-water vrijven, (wantmen geen ander tot eenige der Water-Verwen neemd;) en dan met Gom-water dat niet te Vet is Temperen; met het ſelve leidmen alle Sijde Kleeden, Lijnwaat en andere dingen aan. Men ſchaduwt het ſagtjens met dun Indigo-Blaauw, en ſomtijds wat Purper daar onder; de voornaamſte Diepſels doetmen met wat Swart onder het Indy-Blaauw. Men Hoogt dit met ſterk Wit, dat ſommige wel met Schelp-zilver doen; dan 't moet ſoberlijk gehandeld worden, of men maakt'er de dingen belachelijk mede.

De manier hoemen dit Schelp-zilver maakt, ſal by de Geele Verwen gezeid worden, vermits wy daar ook ſullen handelen van het Schulp-Goud te bereiden; dan men vind het ſelve beide genoeg te koop. De Voorvallen nu daar het Wit in andere Verwen meer gebruikt word, ſullen wy op veel plaatſen aanmerken, want dat by na alle koleuren, op d'een of d'ander wijſe van nooden heeft; waarom het by de Boter vergeleken word, die alle Spijſe verbeterd.

Men moet ook over de Witte Verwen aanmerken, datmen die, in de dingen welke daar alleen mede moeten aangeleid worden, eenigſins kan ontbeeren, voornamentlijk in Lijnwaten en diergelijke; latende den Witten grond van het Papier of Parkement daar toe dienen, en ſchaduwen dat met Ooſt-Indiſchen Inkt, of wat Indy-Blaauw en Swart, heel ſagtjens, als hier en daar op ſijn plaats ſal aangemerkt worden.

III. HOOFDSTUK.

Van de Blaauwe Verwen, haar zoort, Temperantie en Gebruyk.

INDIGO.

WAt de Blaauwe Verwen aangaat, daar van is den Indigo, onder de Water-Verwen, een van de voornaamſte. Men kan de beſte daar in onderſcheiden, datze ligt, blinkende en ſponſieus is; anderſints werd in deſelve veel bedrog en vermenging gedaan, die wel tot andere dingen, maar niet tot de Schilderkonſt kan gebruikt worden. Deſe Indigo moet met ſchoon Water lang gevreven worden, want hoe langer hy gevreven word, hoe hy al ſchoonder word. Deſe temperdmen ook met Gomwater; maar wort alleen nergens aangeleid, om datze te ſterk, donker en onpleyſant uyt haar ſelven van koleur is; dan wanneer die met Wit getemperd is, geeftze in verſcheiden trappen een ſchoon Blauw. Men kan daar mede alderhande Blauwe Metſelwerken en Gebouwen, en ook Kolommen, Trappen. Voor-gevels, en Peuy-balien of Balonſters aanleggen; als mede eenige Wateren, en Yſerwerk; ook eenige Lakenen, en lyvige Kleeden. Men ſchaduwt die dingen met het ſelve Indy-blaauw, en wat Smalt daar onder, en word gehoogt met Wit en Blaauw; ook wel op de ſnelſte dagen, met Wit alleen: ja ſommige doen 't ook met Schelp-zilver, dan dit is te gemaakt, en voor een die de Konſt verſtaat, niet geraden. d'Andere gebruiken die deſen Indigo in de Temperantie met andere Verwen heeft, ſal hier en daar in 't vervolg gevonden worden.

BLAAUW

BLAAUW LAK

Belangende de Blaauwe Lak, die verſchild niet veel van den Indigo, alſoo die meeſt daar uyt gemaakt word. In de Oly-Verwen word die meer gebruikt, om datze het Verſterven minder als den Indigo onderworden is. Dieze in de Verligterie wil gebruiken, haren aart is even als den Indigo.

BLAAUWE ASCH.

Den Aſch, of Hemels-Blaauw, is mede een ſeer ſchoone Verwe; word van verſcheide ſoorte als hoog en leeg van koleur gevonden; men moet altyd na de ſchoonſte, vetſte, fijnſte, en minſt ſandagtigſte omſien; waarom ook ſommige Liethebbers den Oltermaryn veel tot kurieuſe dingen gebruiken: maar alſoo deſe, die heel ſchoon is, ſeer duur is, en op alle plaatſen niet gevonden word, ſoo kan men 't met den beſten Aſch wel doen. Den Aſch, dewylmen hem altyd fijn vind, behoefdmen niet te vryven, of hy ſou ſijn ſchoon koleur verlaten, gelyk'er meer Verwen van dien aart zyn; als de Menye, de Maſtikot, Smalt, Fermiljoen &c. Hierom moetmen die alleen met Gom-Water tempren, en gebruiken haar met een weinig Lood-wit daar onder, 't welk haar geſmyde maakt, vermids zy veeltyds wat ſchraal valdt, waarom kurieuſe Bloem-Schilders, en andere, die deſe veel gebruiken moeten, groote moeite aanwenden om ſchoone Aſſen en Oltermarynen te bekomen. Met deſe kanmen alderhande Kleedingen aanleggen, en ſchaduwen die met Aſch en Indi-Blaauw, en de voornaamſte ſchaduwen en diepſels met Lakmoes dat weinig Gegomd is; het Hoogſel met Aſch, en

wat

wat veel Wit. Men leid met de voorſchreven Aſch, ook alderhande Logten aan, als mede alle Landſchappen, Steden, Bergen en Geboomten, die ſeer verre in 't verſchiet liggen, daar toe men meer wit dan Aſch moet nemen. Ook doetmen daar wel een weinig Lak onder, om de verſchieten na een Purperagtige dyzigheid te doen aarden; doch al na dat de geſteldheid des Logts vereiſt. Dit ſchaduwtmen met Aſch, en hooget met Wit, gelijk breeder in de manier van Verſchieten te Koloreeren ſal geleerd worden. Staat noch wegen den Aſch te Noteeren, datmen daar niet veel mede moet morſſen, of onder andere Verwen mag komen, maar ſuiver handelen, want alsze niet ſuiver geleid is, ſoo komtze ligt groen te worden, inſonderheid alsmen die alleen ſoude willen aanleggen; doch het wit kan dit in veelen wederhouden.

SMALT.

De Smalt vindmen ook van veelerley zoort in fijnte, en ſchoonheid van koleur; men kan die even als den Aſch gebruiken; Maar alſoo ſy wat dik en kladdig valt, ſoo isze wat moeijelijk om wel te handelen; inſonderheid alsmen ze alleen ſoude willen aanleggen, gelijk van veele gedaan wort, inſonderheid in 't Af-zetten van Devotie-printen, of ook dingen van geringe Prijs. Dan alsmenze egter wilde gebruiken, ſoo moetmen die met wat Wit temperen, en ſchaduwen met Smalt en Indigo, en de Toetzen en Diepzels met Lakmoes of Indigo: dit hoogtmen met meer Wit als Smalt, en voorts als van den Aſch geleerd is.

LAKMOES

De Lakmoes en diend om hare Bruinigheid nergens alleen aangeleid, dan alleen tot eenige donkere en regenagtige Logten : doch ſalmenze evenwel een weinig met ander Blauw temperen; ook om datze anders ros word en haaſtig van de Lugt opeet. Om dit te beletten, en een ſchoone Blaauwe Verwe uyt deſelve te maken, ſoo moetmen die temperen met goede en klaae Zeep-ſieders Looge. Wanneer de Lakmoes nu door lang ſtaan ſijn koleur verlooren heeft, kanmen die, met weinig Kalk daar by te doen, veel ſchoonder maken dan die te vooren was. Anderſints heeft de Lakmoes geen gebruik, dan alleen datze diend om andere Blaauwen in 't Temperen bruynder te maken, en Schaduwen en Diepzels op deſelve daar mede te leggen.

OLTERMARYM.

Aangaande den Oltermarijn, haar Temperantie en gebruik is als van den Aſch gezeid is; men moet die om haar Eel koleur ſuyver houden, en niet meer nat maken alsmen bezigen wil; ſtrekt zig wel uyt, wanneermen die wel komt te handelen, is ſchoonſt wanneerze op een enkele witte grond geleid word; maar over andere Verwen heen, laat hy hem ſoo wel niet gebruiken.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Geele Verwen haar Bereyding, Temperantie en Gebruyk.

LIHTE SCHYT-GEEL.

Van de Geele Verwen, alſoo' er verſcheide zoorten zijn, ſullen wy eerſt ſpreken van de Ligte

Schijt-geel; deſe ſalmen van de ſchoonſte nemen, en vrijven die met Water, en Temperenſe wat vetagtig met Gom-water: en alhoewel men veel dingen in de Verligterie voorvallende, met andere Verwen kan afdoen, ſoo dient deſe Schijt-Geel evenwel, om eenige Koper-werken en Blanke Metalen aan te leggen; datmen Schaduwen kan met Sap-groen en Indigo; en met Schulp-Goud hoogen, of ſoomen wil, anders met Maſtikot en Wit, enz.

BRUYNE SCHYT-GEEL.

Soo word ook de Bruyne Schijt-geel, die mede ſchoon en ſlegt gevonden word, weinig in de Water-verwen gebruikt; maar in de Oly-Verwen geeft de beſte, een gloeijend doorſchijnig Kolorijt, na den Bruyn-geelen aardende. In de Water-Verwen ſoumen in plaats van deſe, de Geele Lak, die wat ligter is dan deſe, konnen gebruiken. Het Rus-geel is mede een ſeer ſchoone Goud-Geele Verwe, maar is veeltijds wat dik en zavelagtig, om in de Water-Verwen te gebruiken; doch kanmen alle deſe door den Saffraan, Guttegom, en Beezye-Geel voorby-gaan.

MASTIKOT

De Maſtikot is mede een ſeer goede Verwe, d'eene zoort hooger Geel dan d'ander zijnde, word meeſt onder de Groene Verwen getemperd, want ſy alleen wat ſchraal is: Sy word evenwel gebruikt om ſomtijds eenige Someragtige helderheid in de verſchieten der Logten aan te leggen, datmen ſagtjens tegens de blaauwe Bergen aandrijven moet: Ook diendze tot Hoogſels van eenige Boomen, Veldſtreken van eenige Verligte Valeyen, of vlakheden

op de Bergen en diergelijke, als dat in 't aanleggen van Landſchappen ſal gezeid worden.

OPRIMENT.

Het Geel Opriment, is wel een ſchoone Verwe, maar ſeer vergiftig, daarom men die in 't gebruiken, van de Mond moet houden. Men vrijft deſe met Oude Piſſe, en laatze dan droogen; gebruikende, Temperdmen die met Gom-water: met deſelve magmen aanleggen alle Vrouwe Kleedingen, Sijden en Satijnen; en ſchaduwen die met Bruyn Oker en Saffraan, en de Diepſels met Roet uyt de Schoorſteen. Dan om haar fenijn wilze geen Hoogzel dragen. Ook kanmen deſe wel uyt het gebruyk verbannen

SAFFRAAN.

Aangaande den Saffraan, die heeft in de Verligterie-konſt groot gebruik: wanneermen die bereid, ſoo ſteldmenze in ſchoon Water te weik, met een weinig Alluyn om beter uyt te bijten: Hier mede kanmen allerhande Sijdige Kleedingen aanleggen, en ſchaduwen die met Bruyn Oker en ſchoone Menye: De Diepzels moeten wat Lakagtig getoetſt zijn; zy verdraagd ook niet wel eenig Hoogſel, dan alleen Goud, dat in alle Kleedingen geen ſchik heeft, ten zy in byſondere voorvallen, van Koninglijke Borduurſels en anders.

Alsmen daar wat Menye en Gom-water by doet, kanmen daar allerhande Goude waren mede aanleggen. Ook wel eenige ſchijnſels en ſtralingen in de Logt, of om het Hoofd van eenige Heyligen; men ſchaduwt die met fijne Menye die wat vet gegomd is, ook wel met wat Bruynen Oker, of wat Roet

daar

daar onder. De voornaamſte Diepſels kanmen met Lak en een weynig Swart leggen, en met Schelp-Goud hoogen ſoomen wil.

BEEZYE-GEEL.

Het Beezye-Geel werd ook veel gebruikt, en komt in koleur den Saffraan ſeer na: diend mede om tot yts ſimpel binnen 't Werk te gebruiken, wantmen daar mede, (gelijk ook met den Saffraan) over andere Verwen niet kan heen komen, dewijl het maar een dun zap is, dat niet en dekt als op een ſuyveren witten grond: heeft veel gebruyk om in de Landkaarten de Landen af te ſcheyden, tot welk ſy veel gebeezigt word: ook tot de Boorden, Komparteering, en Opſchriften van groote Kaarten en anders te beleggen. Het verdraagd om ſijn doorſchijnentheid geen verhooging, ten zy met Schulp-Goud. Wanneermen deſe Beezyen wil bereiden, ſoo plettertmen die wat in ſtukken, doch niet fijn, ſteldze met Aluyn en ſchoon Water te weyk, ſoo ſal het hem in een dag of twee tot een ſeer ſchoon Geel uyttrekken. Men kan met het voornoemde Beezy-Geel allerhande Kleedingen aanleggen, en ſchaduwen die met Saffraan en Schijt-Geel, ook wel met Menye en Saffraan, of Bruyne Schijt-Geel, en de diepſte toetſen met Lak. Sy diend vorders om alle ſchijnſelen in de Logt te maken, ook Vyer en Vyervlammen, en wat van dien ſlag is, alswe van den Saffraan gezeid hebben.

GEEL OKER.

Geel Oker, moet wel gevreven en ſchoon gehouden worden, verlieſt ligt ſijn Gloeijentheid; men Temperd die gevreven zijnde, ook met Gom-Wa-

ter; Is een ſeer vette en nutte Verwe, maar heeft in de Verligterie ſonderling geen gebruik, als alleen om eenige Sand-grond, Zeilen van Schepen, of nieuwe Hout-werken aan te leggen, datmen met Bruyn Oker ſchaduwt, en met Wit en Geel Oker, of diergelijke, hoogen moet.

GUTTE GOMME.

Belangende de Gutte Gomme, die geeft een ſeer ſchoon geel, by-na den Saffraan gelijk, maar is vetter. Deſelve ontlaat of ſmelt terſtond, wanneermen een weynig daar van in een dropken ſchoon water vijf of zes legt; ſy is bequaam om Kleedingen en Goud-werken aan te leggen: dog het is wat ongemaklijk om met andere Verwen daar over heen te Schilderen. Wy ſouden'er meer van ſeggen, maar kan in de Verligterie ligt ontbeerd worden.

SCHULP-GOUD.

Dewijl'er geen Verwe is, die het Goud in kragt en glans te boven kan haalen, ſoo ſalmen het ſelve nergens alleen aanleggen, maar dat alleen laten dienen om hier en daar eenige dingen te verhoogen, ofte ook wel tot çieraad: Maar indienmen yts Vergulden wil, ofte dat ſoo begeerd te doen ſchijnen, als in Wapen-Schilden, Velden, en anders, ſoo kanmen dat, wanneer de aangeleide grond droog is, op een glad eiken plankjen leggen, en Bruneeren dat met een Wolfs of Honds-Tand; leggende voor d'eerſte reys daar een gebruneerd ſtukje Poſt-papier over heen, daar na met de bloote Tand op 't Goud; om welke reden het mager moet gegomd weſen: 't geen ook door Blad-goud kan gedaan worden. voor die met het ſelve weet om-te ſpringen; anderſints

ſalmen

ſalmen in 't Schilderen met Water-Verwen, het Goud ſoo ſpaarſaam gebruiken als 't mogelijk is, want veele hun Werk daar t'eenemaal mede bederven. Dies wy raden, dat die eigentlijk met Water-Verwen Schilderen willen, het gantſch uyt hunne dingen weg bannen, of beezigen het ten nauwſten genomen, alleen aan Goude Vaten, diemen ſoo wil vertoonen; en voorts aan Boordzels, Borduurſels, Franien en diergelijke, die eigentlijk Goud moeten vertoonen.

By-aldien zig iemand wilde gelegen laten zijn, om dit Schulp-goud ſelfs te bereiden, (niet-tegenſtaande het genoeg te koop gevonden word, ook wel dat van Koper, in plaats van Goud, gemaakt word, als wy ons hebben laten beregten; 't welk niet en deugd; en is in't gebruik zavelagtig, en ſonder glans, hoewel het hoog van koleur is,) ſoo willen wy in't voorby-gaan de manier daar van aanwijſen. Neemd opregt Salarmoniak, en ſeer vet en klaar Gom-water, vrijft het tot een wit Papjen; dan neemd geſlagen Blad-goud, t'elkens een Blaadjen teffens, vrijft het daar wel klein onder, dan wederom een ander, enz. tot dat gy Goud genoeg hebt; dan vrijft het t'ſamen wel fyn een ganſche uur lang, neemd het ſuyver op, doet het in een ſchoon glas met klaar laauw Regen-water, roerd het met een Vederken wel onder een, en laat het ſinken; geſonken zijnde, giet her ſoetjens af, en vuld het wederom met water als vooren, en wederom roerende, en geſonken zijnde afgietende, Kontinueerd dat ſoo lang, tot alle de vettigheid en onſuiverheid van den Salarmoniak weg is, u Goud dan ſchoon zijnde, ſult gy 't met een Pinçeel in een Schulp verſpreiden en laten droogen. Doch ſtaat te Noteeren, datmen

dit in verſcheide Schulpen, en in yder een weynig moet doen, op dat men in 't beezigen niet veel meer ſou behoeven nat te maken, alsmen verbruiken wil; welke natmaking men doet met mager Gom-water. En gelijkwe hier van het Goud gezeid hebben, ſoo handeldmen even met het Silver; invoegen de bereiding en 't gebruik, een-en de ſelve is.

V. HOOFDSTUK.

Van de Groene Verwen, haar Bereyding, Temperantie en Gebruyk, volgens hun verſcheyde zoorten.

SPAANS GROEN.

Gelijk de Groene Verwen mede ſeer verſcheyden zijn, en veelderley in Trappen uyt elkanderen, door de vermenging konnen voort gebragt worden, ſoo willen wy hier eerſtelijk handelen van het Spaans Groen, alſoo dat veel in de Verlingterie geoeffend word: Men moet het ſelve wel lang en ſterk met een weinig Wijn-ſteen, en Wijn-azijn vrijven, en dan door een doek ſijgen, en het dunne en klare Sap alſoo gebruiken: 't Word ook door het ſtaan niet te ſlimmer; met het ſelve kanmen bequamelijk alderhande Sijde Kleedingen, ook Velden, Boomen, en groene Loof-bladen aanleggen, en ſchaduwen die met Sap-groen, en wat van het ſelve Spaans-groen, of Sap-groen alleen, na dat het ſterk en gloejiend moet ſchijnen. Men hoogt dit wel met Maſtikot en wat Wit. Uyt dit Spaans-

groen

groen kanmen verſcheide ſchoone koleuren van Groen temperen, namentlijk aldus: Spaans-groen met Sap-groen gemengt, geeft een ſchoon Groen. En ſtaat wel te letten, dat, hoe meerder Sap-groen gy daar in doet, ù Groen al donkerder ſal worden, welke ook geſchaduwt en gehoogt word als vooren. Soo geeft Spaans-groen en Maſtikot, een plaiſante en ſchoone Verwe. Insgelijks Spaans-groen met galle van een Snoek gemengd, is ook ſeer ſchoon Groen. Men vind van dit Spaans-groen het welk gediſtilleerd is, 't welk gantſch ſuyver is, en word inde Oly-verwen, daarmen 't Spaans-groen om ſijn fenijnigheid niet en beezigt, gebruikt om te Lakſeeren. Men kan dit in de Water-verwen, gevreven als vooren, ook beezigen, gemerkt het ſeer ſchoon en gloeijend op een ſuivere witte grond komt te dekken.

SAP-GROEN.

Het Sap-groen, hoewel het een ſonderlinge goede en nootſakelijke Verwe in de Verligterie-Kunde is, word nochtans om haar vettigheid en donkerheid nergens of ſeer ſelden alleen aangeleid, maar men gebruikt die om daar mede te ſchaduwen, en te diepen; ook om andere Groenen daar mede ſterker te maken, als doorgaans blijken ſal. Het kan ook niet als in de Water-Verwen gebruikt worden, vermids het een Sap is, dat geen Oly of Vernis aanneemd. En gemerkt het uyt zig ſelven ſeer vet is, ſoo behoefdmen daar geen Gom-water, maar alleen gemeen water toe te gebruiken; ten ware water dat ſeer ſlaauw gegomd is.

VERSCHEYDE GROENEN.

Behalven deſe boven-genoemde, zijn 'er noch verſcheide

ſcheide andere Groene Verwen, die, alhoewelze niet veel van den anderen verſchillen, met beſcheidenheid van den Liefhebber dienden behandeld te worden.

Voor-eerſt is'er het Berg-groen: dit ſalmen temperen met vette Gom of Lijm-water, en een weinig Honig om de ſchraalheid te binden, en is bequaam om Sijde gordijnen en andere Kleedingen aan te leggen: Men doet'er 't om 't gemaklijk gebruik wel wat Wit onder, men ſchaduwd het met dun Sap-groen, en hoogt het met 't ſelve Groen en Wit.

Engels-groen getemperd en aangeleid als vooren, geſchaduwt met Sap-groen, en Maſtikot gehoogt, heeft mede eenig gebruik, wanneermen 't na de konſt weet te handelen. Sever-groen komt met deſen in allen over-een. De Groene Aarde oft Terre-verd, word in de Verligterie om ſijn onplaiſant koleur niet gebruikt, ſoo dat wy agten niet noodig te zijn yts meer van de Groenen te zeggen, gemerkt die d'een uyt d'ander, daar-en-boven uyt Blaauw en Geel te ſamen gemengt, in ontelbare verſchillige koleuren konnen getemperd, en door Wit en Geel na begeeren ge-aardt worden.

VI. HOOFDSTUK.

Vande Roode Verwen haar Bereiding, Temperantie en Gebruyk.

FERMILIOEN.

Onder de Roode Verwen en is geen ſoo ſchoon dan den Cinaber, of Fermilioen; het ſel-

ve vindmen meeſt altijd fijn gevreven en droog. Men temperd het mede met Gom-water, en leid daar mede allerhande Kleeden aan, doch niet dik, want het is een ſterke Verwe, men ſchaduwt deſe met ſchoon Veneets Lak, en de donkerſte ſchaduwen en diepſels, met de ſelve Lak en wat ſwart daar onder: en hoogt'et met Fermilioen en Wit, ofte Wit en Menye; de Fermilioen word ook in Lijf-Verwe of Karnatie tot Naakten, doch ſoberlijk gebruikt, alswe op ſijn plaats ſullen leeren.

MENYE.

De Menye is wel ſchoon, maar een ſchraale en zandagtige Verwe, daarom datmen die, omze wat te vergoeden, door een ſtuk fijn Kameriks-doek moet uyt-buylen: anderſins, gebruyktmen ook wel gediſteleerde Menye, of liever gewaſſe Menye, welke ſeer ſijn, ſuyver en hoog van koleur is. Men temperd deſe met wat vet-agtig Gom-water, en daar mede leidmen allerhande Kleeden en Lakenen aan, en men ſchaduwt die met Lak, gelijk den Fermilioen, en hoogt'et met Menye en Wit, ook wel met Maſtikot. De Menye met Loot-wit getemperdt, geeft een fraay gebroken koleur, men ſchaduwt die met dun Lak, en hoogt'et met Maſtikot en Loot-wit: Ook de Menye met Saffraan getemperd, is een ſchoon Orangie koleur; dit ſchaduwdmen met Fermilioen, en het voornaamſte diepſel met Lak, en men hoogt het met gemeene Maſtikot.

ROOD KRYT.

Het Rood Krijt, ofte Roode Aarde, moet men mede

mede wel vrijven, en met seer dun Gom-water temperen; 't geeft een seer goede Verwe, maar is alleen bequaam om dun over den witten grond des papiers heen te leggen, laat hem seer wel handelen, insonderheid in de manier van Wassen. Is in de Water-verwen bequaam, om Paarden, Ruïnen en Rotzen aan te leggen; men moet het schaduwen met Root-krijt en wat Lak, en hoogen 't met Bruin-Root en Wit, of by aldien 't wat teer en dun is aangeleid, kan 't sonder hoogsel op veel plaatsen door gaan.

ROODEN OKER.

Het Bruyn-Rood ofte Rooden Oker, is by-na het Root-krijt gelijk, maar kloeker en lijviger om te dekken, men moet die wel fijn vrijven, en met gom-water temperen; men leid met de selve alle Muuragien, Ruïnen, en Behuysingen aan: Men diept of schaduwt die met sterke Bresilie-Verwe, en Bruyn Root, en hoogtze met Bruyn-Root en Wit.

LAK.

De Lak aangaande, dewijle dat'er verscheyde zoorten zijn, salmen zig bevlijtigen, om van de beste te bekomen, voor welke de Florentijnsche of Veneetse Lak gemeenlijk gehouden word. Dese moet seer suyver en lang gevreven, en met gom-water getemperd worden: welke dan, dunnekens aangeleid zijnde, bequaam is tot alle Kleeren, Gordijnen, en Fluweelen: dit salmen schaduwen met wat sterker Lak, en de voornaamste diepsels met Lak, en een weynig swart van Wijn-ranken gebrand,

brand, en gehoogt met Lak en Veneets Schelpwit. Ook is dese Lak bequaam om alle dingen te Bloseeren, ook om met wat Wit getemperd bequaam om verscheyde Bloemen en andere dingen aan te leggen, als op sijn plaats sal geleerd worden.

BRESYLJE-VERWE

De Bresylje Hout-Verf komt by-na in koleur met de Lak over-een, en konnen uyt deselve verscheyde Verwen, welke bequaam zijn om in de Verligterie-konst te gebruiken, gemaakt worden. Wy sullen eerst de maniere van haar te bereiden; en dan 't gebruik aanwijsen.

Neemt tot een half pond geraspt Bresylije-hout, een en een half Pint klaar oud Bier, een goeden Roemer Regen-water, en soo veel Wijn-azijn; drie Loot witten Aluyn, en een Loot Gomme Dragant, laat het t'samen een weynig staan weyken, soo 't den tijd u toelaat: zied dit op de helft en giet het alsdan klaar af, of sijget door een Doek, en bewaardze koud geworden zijnde, in een glase flesken. of verglaast potjen; en sy sal, buyten stof en vuylnis gehouden, hoe ouder hoe schoonder worden. Byaldien nu die wat bleek is, en datmenze terstond moest beezigen, soo set' er een weynig van op het Vyer, en laatze eens lustig op zieden, soo wordze terstond seer schoon en bruyn. Men kan dese gebruyken om Kleedingen aan te leggen, en schaduwenze met Lak, maar hoogsels en wilze niet lijden. waarom die veel tot het leggen van de schaduwen alleen gebruikt word, ofte ook van de Af-zetters om de Provincien in de Land-kaarten te onderscheiden. Men kan mede eenige schoone Verwen uyt de voornoemde Bresylje-Verwe maken, en dat door de vol-

volgende Temperantie. Neemd Breſylje-verwe, temperdze met Loot-wit, en Pot-as-water, ſoo hebt gy een ſchoon Violet of Purper: Doch men moet wel toeſien, dat'er niet te veel Pot-as-water in gedaan word, want de Pot-as maakt die donker, en het Wit maakt die ligt, ſoo datmen hier in na ſijn voornemen moet af of toe doen. Wilmen het Purper uytnemende ſchoon hebben, doet'er een weynig Smalt in; deſe is dienſtig om Fulpen en Fluweelen aan te leggen, men ſchaduwt deſe met Lak en Swart, of ook wel met Lakmoes, na datmen het uyt den Blaauwen, of uyt den Rooden hebben wil, welk alles na den aardt der dingen diemen voor heeft te maken, moet geſchikt worden, en de konſt Schilder-kundig toelaten wil.

VII. HOOFDSTUK.

Van de Bruyne Verwen, haar Bereyding Temperantie en Gebruyk.

BRUYN OKER.

Onder de Bruyne Verwen is den Bruynen Oker geene van de minſte, deſelve kan met lang en ſijn te vrijven niet bedorven worden. Sy is een vette en nutte Verwe; en word als andere in de Verligterie met gom-water getemperd: Wanneermen deſe met een dropjen Saffraan mengt, ſoo isze bequaam om alle Steelen, Takken van Boomen, en veelderley Hout-werk aan te te leggen; men mag dit met Roet uyt de Schoorſteen Schaduwen, en de diepſels

met

met Roet en Swart: en met Oker en Wit hoogen. Deſen Oker met Wit aangeleid, is dienſtig tot het aanleggen van alle Zand-gronden en Klippen, die op de voor-grond komen, welke met beſcheidentheid moet getemperd, geſchaduwt en gediept worden, na dat die ſterk ofte flauw, donker of ligt moet ſchijnen.

Den ligten Oker alſoo ſy meeſt met den Geelen Oker over-een-komt, ſoo wijſen wy den Oeffenaar tot het Vierde Kapittel.

ROET UYT DE SCHOORSTEEN.

Het Roet of Bitter dat uyt de Schoorſteen valt, is een ſeer nutte Verwe in deſe konſt; men ſal hier van het vetſte en bruynſte ſien te bekomen, zieden 't met ſchoon Water een weynig op, en ſijgen 't zagt door een Doek; men leid daar mede alle Baarden, Aarde Wallen, Schorſſen van Boomen, Houtwerk, Schuuren, Boere beteerde Huyſen, Schepen en Schuyten aan; en na datmen het ligt of donker aangeleid heeft, ſalmen het met Roet of Swart, of Bruyn Rood alleen diepen en ſchaduwen; ſy wil ook niet wel hoogſel verdragen, gelijk breeder op ſijn plaats ſal gezeid worden.

KEULSE AARDE.

De Keulſe Aarde is ook een ſchoone, bruyne en gloeijende Verwe: dan alſoo men dat met de bruine Oker en Roet uyt de Schoorſteen doen kan, ſo kanmen die beneffens den Omber, in de Verligterie wel ontbeeren.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de Swarte Verwen, haar Bereyding Temperantie en Gebruyk.

LAMP-SWART.

Het Lamp-Swart word ook in veelen gebruikt, hoewel het Been-Swart beter is; 't ſelve ſalmen met Gom-water temperen: men kan het ook met Lijm-water warm zijnde, beezigen, dat beſt voor d' Afzetters is. Men mag met het ſelve alle Bonetten, Hoeden, Kleeden; en alle andere Sijde Sleuyels aanleggen: ſchaduwen 't met dit ſelve Swart, en hoogen 't met Wit en Swart.

BEEN-SWART.

Been-Swart heeft alle het ſelve gebruyk, maar moet hard gevreven, en met redelijk vet Gom-water getemperd worden; en voorts gehoogt en geſchaduwt als vooren.

WYNGAARD-SWART.

Wijnranken-Swart ſalmen prepareeren van het Hout des Wijngaards, 't welk men tot een Kóól wel ſal laten door-branden, uytdooven, den As afdoen, en dan wel fijn vrijven, en met gom-water temperen; daar mede leidmen alle Sijde Kleeren, Zatijnen, en diergelijke aan, en dan met Lamp-Swart dunnekens na den aard der Sijden ſchaduwen, en met Wijnrank-Swart en Wit ſnellekens hoogen.

OOST-INDISCHEN INKT.

Den Ooſt-Indiſchen Inkt kanmen mede voor een Swarte Verwe in de Verligterie gebruiken, ſy laat haar ſeer bequamelijk handelen, kan ſeer dun en aardig op een witte grond aangeleid worden, diend derhalven om dunne doorſchijnige Sleuyels, Floerſen en anders aan te leggen, en ſchaduwen dat met den ſelven Inkt die wat ſterker is; aangaande de hoogſels, die vallen weynig in deurſchijnige dingen, ofze konnen door de ſchaduwen en ploijen genoegſaam aangeweſen worden.

IX. HOOFDSTUK.

Van de Natmaking der Water-Verwen.

Dewijle dat ſommige Verwen nootſakelijk vet moeten Gegomd weſen, en andere wederom mager, ook eenige ſonder die; ſoo moetmen in't Nat-maken en temperen der ſelve, ſorge dragen dat hier in de mate behouden wordt, volgens dat de nature der Verwe lijden mag: gelijk daar dan is de Menye, de Maſtikot, Breſylje-Verwe, Fermilioen, en ook den Aſch konnen wel ſterke Gomme verdragen, maar alle de andere Verwen mogen wel met wat mager Gom-water getemperd zijn. 't Geenmen tot Karnatie of Lijf-Verwe in de Naakten wil gebruiken, temperen ſommige met Lijm-water; dan deſe wil wel wat warm verbezigt worden.

De Gomme nu diemen in 't gemeen gebruikt, is Arabiſche Gom: Deſe ſteldmen te ſmelten in ſchoon regen-water; geſmolten zijnde, ſijgtmen die door

een ſchoonen doek, en men bewaard het voor ſtof en vuyligheid in een glaſen fleſſe. Andere die kurieus zijn, of alleen tot hun vermaak de Water-Verwen handelen, nemen Rooſe-water, ofte ander gemeen Water dat door Diſtillatie overgehaald is, en laten daar de Gomme, als gezeid is, in ſolveren, welke dan ſoo ligt niet en komt te bederven, of muſtig te rieken. En op datmen in 't gebruiken van 't Gom-water daar mede niet ſoude ſwatelen, ſtorten, ofte in 't bydoen ontrent de Verwen zig vergiſſen, ſoo kanmen een lange Schagt nemen, die onder even opgeſneden is, en boven een klein lugt-gaatjen heeft; wanneermen deſe in de fles ſteekt, wordze vol water, dan de Vinger daar op gehouden, blijft het Water daar in tot men 't wederom lugt geeft, op de wijſe van een Wijn-pomp die de Wijnproevers gebruiken; en aldus kanmen ſoo weinig teffens nemen alsmen wil. Dan men kan die glaſe Teuyt-fleskens nemen, die noch wel ſoo gemakkelijk komen, ten ware men dat in quantiteyt verbezigen moeſt, en dan kanmen zig ſoo ligt niet vergieten.

X. HOOFDSTUK.

Door wat middel men de Water-Verwen ſal te bate komen wanneer die niet wel willen loopen, of op het Papier vatten,

Dewijle meeſt alle Verwen diemen in de Verligterie-kunde gebruikt van die nature zijn, datze geen vettigheid noch onſuyverheid willen lijden, en deswegen op het Papier of Parkement daarmen-

ze

ze op handelen wil, dikwils niet na behooren willen vatten, invoegen het Werk hier door op veel plaatſen ſeer ſchurft en onvolmaakt moet blijven, 't welk ook in 't arbeiden een verdrietige moeijelijkheid baard, en groote tijd weg neemd, om in 't aanleggen de gronden te doen dekken: ſoo ſalmen om ſulks te verhoeden, deſe remedie daar tegen te werk konnen ſtellen.

Neemd een verſſe Oſſe-gal, kookt dat ſap daar uyt met wat zout, ſoo lang over goed vuur tot datze geen vuyligheid noch ſchuim meer opwerpt, t' elkens dat lugtig en ſchoon afſcheppende; dat gedaan zijnde, ſteltze te kouwen, en bewaardze als dan in een glaſe flesjen buiten alle vuilligheid. Wanneer nu uwe Verwen in het aanleggen oite anders beginnen te haperen, alſoo datze niet wel voortvloeijen willen, ſoo ſalmen een klein dropjen van deſe galle in ſijn Verwen doen, en alsdan ſullen ſy bequaamelijk komen te loopen, en op het Papier vatten. Men mag deſe remedie vryelijk en ſonder hinder van ſijne Verwen gebruiken, gemerkt deſe galle de Verwen geen koleur en geeft, noch en neemd; alleen is'et wat Vies voor die geene welke gewoon zijn hun Pençeelen dikwils in de mond te ſteeken, daarmen zig mag van leeren wagten.

Staat ook noch aan te merken datmen niet meer Verwe met deſe galle behoefd te mengen, alsmen voor die tijd gebruijken ſal, en niet eer voor dat het nood doet; want men niet altijd in dit gebrek komt te vervallen. Wanneermen voor een gevallige reiſe hier in verlegen was, en de voornoemde galle niet by de hand had, ſoo hebbenwe voor den Liefhebberen niet willen achter houden, datmen hem met de Etter of Smout uyt de Ooren wel behelpen kan;

want een weinig aan u Pençeel gedaan, geeft terſtond veel in 't gebruik, enz.

XI. HOOFDSTUK.

Hoemen zijn Verwen in het gebruiken zuyver ſal bewaren.

Om in het gebruik uwe Verwen ſchoon te behouden, ſoo is niet geraden die uyt de ſchulpen te verbezigen, en met de Pençeel daar veel in te ſwatelen, wantmen voor eerſt daar in de temperantie, en vermenging van verſcheide Verwen niet wel doen kan: om welke reden eenige ſtukken dik glas, het zy rond of vierkant, ſoodanig als wy die in het eerſte Hoofdſtuk hebben beſchreven, ſeer bequaam zijn: op deſe kanmen ſijn Verwen met een dun ſwak Mesjen leggen, temperen en mengen, ſoo alsmen die om te koloreeren wil gebruiken. De houte Paletten, gelijkmen tot de Oly-verwen gebruikt, zijn hier niet bequaam toe, om dat het Water altijd genegen is in 't hout in te trekken: ook gaat het hout in 't temperen ſomtijds een weinig af, waar door de gloeijentheid van de koleuren gekorrumpeert word, 't welk het Glas om ſijn gladde hardigheid niet en doet: het laat hem mede gantſch ſuiver afwaſſen, alwaar 't ook datze met ſtijf Gom-water daar hard aan gedroogt waren, ſoo konnen die, met een weinig gemeene Seep daar op te ſmeeren, terſtond wederom afgenoomen, en rein als te vooren gemaakt worden. Hier op is'et dan datmen ſijn Verwkens ſeer ſchoon en ſuyver leggen, temperen en behouden

den kan, om die van daar, na ſijnen luſt te verbezigen; ten zy voor d'Afzetters, of andere die de Verwen in menigte van nooden hebben, deſe mogen haar behelpen ſooze beſt konnen, het zy met Bakjens, Glaſen, Schulpen, Potjens, en diergelijke.

XII. HOOFDSTUK.

Op wat manier men het Papier, of Kunſt-bladen daarmen Verligterie op Schilderen, ofte Illumineeren wil, moet Lijmen, of Planeeren en vaſt maken, by-aldien 't noodig is, op dat de Verwen niet en komen door te vloijen.

Om alles op order te ſeggen, ſoo is noodig, dat eer wy tot het handelen der Water-verwen ſelfs komen, yts aangaande het Planeeren en vaſtmaken van het Papier aan te merken, op dat, ſoo het uyt hem ſelven onbequaam ware, bequaam mogte gemaakt worden, om de Verwen te dragen; aangeſien dat het dikwils gebeurd (inſonderheid in de Print-konſt, Land-kaarten, en Weereld-beſchrijvende Boeken,) datze ſeer leelijk doorſlaan, gelijk 'er ook anderde Papieren zijn, die vaſtigheid genoeg hebben, daarmen hem te vooren van moet verſekeren, of Planeeren die evenwel, om 't wis voor 't onwis te nemen, en geen bedorven Werk te maken. Tot de dingen diemen ſelfs inventeeren wil, kanmen wel ſchoon, ſuiver en vaſt Papier verkieſen; dan het witte Maagde-parkement, heeft het Planeeren geheel onnoodig.

Het Planeeren nu ſalmen aldus te werk ſtellen. Neemd van den beſten Witten Lijm, kookt die in ſchoon Regen-water, tot ſoodanigen ſtant van dikte, dat deſelve, koud geworden zijnde, het ſop van geſtoofd Kalfs-vlees gelijk is. Alsmen die gebruiken wil, ſoo maaktmen ze wederom warm, neemd een ſuivere en zagte Spongie, en ſtrijkt u Papier overal wel vogtig met dit ſelve Lijm-Water, en legt het buiten ſtof, zand en andere vuyligheid te droogen. Deſe manier is ſeer bequaam tot de dingen diemen niet wil Verniſſen, gelijkmen dat aan kurieuſe Verligterie weinig komt te doen; dan de Printkonſt en andere dingen diemen afzetten wil om gevernift te worden, ſalmen met witte Vis-lijm planeeren, als vooren; de eerſte reis droog zijnde, ſalmen die andermaal planeeren; en droog weſende, magmen daar op beginnen te werken, volgens de manieren die wy hier na ſullen ſtellen. De Kaartboeken, en wat van die ſlag is, worden ook wel gantſch in Lijm-water doorgehaald, na de wijſe diemen gemeenelijk houd in 't Planeeren van alle Boeken. Doch hier in laten wy yder ſijn vryheid behouden.

XIII. HOOFDSTUK.

Van eenige algemeene dingen, die, in het Koloreeren met Water-Verwen, noodig dienen verſtaan, en waargenomen te worden.

Aangeſien dat den Liefhebber in 't vervolg van deſe Verligterie-kunde, dikwils van het aanleggen,

leggen, ſchaduwen, diepen en hoogen ſal gewaagt vinden, als zijnde de voornaamſte doeningen in 't oeffenen der Water-verwen; ſoo ſal het noodig zijn, kortelijk van elks yts tot grondige verſtaning daar van aan te merken: wantmen ſonder grondige kennis daar van te hebben, tot de volkomene oeffening deſer konſt niet kan komen.

Wy beginnen dan eerſtelijk het Aanleggen te verklaren, zijnde het begin van alle werken diemen in deſe konſt wil aanvangen. Aanleggen dan, is, ſoo wanneermen eenig ding, met eenerhande koleur van Verwe, diemen daar toe verkieſt, na ſijn believen vlak en eenparig aanleid en ſimpel overdekt, ſonder eenige ſchaduwe of dag waar te nemen. Aangeleid zijnde, ſoo volgt wanneer dat koleur droog is; datmen het uytſchaduwe en verdiepe; gelijkwe dat doorgaans in 't vervolg ſoo ſullen noemen, en geſchied op die grond, welk te vooren aangeleid is; ſulks geſchied altijd door een Verwe welke veel vetter, ſterker of bruinder is, als die daar ſy mede beleid is: waar door dan de Partyen van donker en ligt onderſcheiden en afgepaald worden; alſoo datmen de ſchaduwen, en de vlakheid der dingen kan beſeffen, en ſien uytheffen, daar ſy te vooren plat ſchenen; welke dingen klaarder konnen afgenomen worden, uyt het gene van donker en ligt in onſe Inleiding tot d'Algemeene Teiken-konſt, over deſe dingen gezeid is; welke alles hier toe kan betrokken worden.

Nu de derde waarneming die is Verhoogen, welke op de ligte plaats van alle dingen, als daar den dag ſonder eenige ſchaduwe het ſterkſt op valt, moet geſchieden; en komt deſe verhooging meeſt te geſchieden op hooge en uytſtekende partyen, gelijk

aan de menſchen op de Kaken, boven op de Neus, op het Voorhoofd, Kinne, Schouderen, Borſt, Billen, Elleboog, Knyen, enz. Van gelijken in kleedingen op de Ploeijen, en vlakke deelen der Ledematen die door deſelve worden uytgedrukt; en voorts alles wat zig boven de vlakte verheft; dit doetmen met een ligter Verwe en blyer koleur, als daar 't mede aangeleid is: en verhoogt het alſoo als het na ſijn Trap min of meer, na het ſterkſte ligt aardende, verligt is, om dat te doen ronden, en voorkomen, enz.

Men ſou de grondige verſtaning deſer dingen bequamelijk konnen doen beſeffen, uyt de maniere diemen houd in het Teikenen op Grond-papier, daar van wy in onſe Teikenkonſt hebben geſproken; 't welk begrijpende, valt geen moeijelijkheid om het handelen van de Water-Verwen te verſtaan. En om een gelijkenis van die beide te ſtellen, ſoo kanmen aanmerken, dat het aanleggen, ſoo veel als de vlakte van 't Grond-papier te weeg brengt. De ſchaduwen nu diemen op het Grond-papier doet, komen ook over-een met de ſchaduwen die men in 't Schilderen met een ſterker Verwe over 't aangeleide heen legt; de hoogſels komen van gelijke overeen; de diepſels akkordeeren met de toetſen, diemen hier en daar in de Teikening inzet; invoegen geen onderſcheid tuſſchen het Teikenen en Verligterie-Schilderen is, als de handeling van de Pençeel, en datmen zig t' elkens inbeeld, dat yder aangeleid koleur daarmen op Schilderen moet, een ſoort van Grond-papier is daarmen op Teikend, en datmen voor die tijd de handeling van Teikenen oeffend, diemen waſſen noemd. Staat ook noch aan te merken, datmen de ſchaduwen, diepſels en hoogzels,

alle

alle tijd moet ſchikken, na dat het koleur van de grond-vlakte is, op welkmen die komt te leggen: want die niet evenredig zijnde, ſoo ſullenze of te hard, indienze te ſterk zijn, of te flets en kernemelkagtig, by aldienze niet behoorlijk en kragtig zijn. Men moet ook ſorge dragen, dat de dingen, diemen met Water-Verwen Schilderen wil, niet te ſterk of hard zijn omgetrokken, op datze beſijden de Verwen den Meeſter niet blijven ſpelen, en 't Werk kinderagtig doen ſtaan, even of het maar met de Verwen tuſſchen de bepaling van de omtrekken was gevuld; op de wijſe als de Wijven hun gedrukte Mutzen met Zijde ſteeken, datmen de Kinderen tot een Voorbeeld ſou mögen geven, om 't eerſte begintſel in de Verligterie-kunde te doen: dan een verſtandig Oeffenaar moet de natuur der Teiken-en Schilderkonſt volgen. Maar in de Verligterie, diemen doet omtrent Printen of gedrukte Kunſt, daar moetmen letten hoedanig den Meeſter en Plaat-ſnijder de trekken, hier hard, daar flaauw en zagt gemaakt heeft, en ſoo ook aangaande de ſchaduwen door de Artzeeringen aangeweeſen, op datmen daar de ſterkheid van koleuren bequaamelijk na ſchikken mag, en al is'et datmen in deſen de Artſeeringen zagtelijk door de Verwen ſiet ſpeelen, 't ſalder niet te ſlimmer om mogen geagt weſen.

Hierom magmen, ſoo in het Schilderen als Afzetten, de Verwen in het gemeen (inſonderheid daarmen de dingen eerſt mede aanleid) wel wat dun en niet dik of kladdig bewerpen; invoegen de heldre witheid van 't Papier of Parkement daar een weinig doorblikke, 't welk de meeſte Verwen doet ſchoon ſchijnen. 'k Hebbe door ervarentheid gemerkt, dat de Verwen, diemen tegen een door-

lugtig Glas aanſtrijkt, veel ſchoonder ſchijnen dan wanneermen die tegen een Plank of ander duyſter Lichaam komt te leggen; door welk het voorgaande groot-deels kan beveſtigt worden.

XIV. HOOFDSTUK.

NARIGTING,

Van de Plaatzen en Verwen, diemen in een Stuk Verligterye, eerſt ſal aanleggen, om 't ſelve wel te mogen voleynden.

Het is ook noodig al vooren aan te merken, wat ſaken en koleuren eerſt in een Werk moeten aangeleid worden: want'er aan de ſchikking der Verwen, d'een omtrent d'ander veel gelegen is, gemerkt het çieraad in alle ordineering hier door te wege gebragt word: waarom men die altijd ſoodanig moet verdeelen, dat d'een d'ander niet komd te verdrukken, maar veel eer elkanderen tot verçieringe dienen. Men kan de ſchikking der Verwen uyt veel geſchape dingen leeren, ſoo wanneer men ſijn beſpiegeling in de Vruchten, Bloemen, en andere dingen met oordeel en opmerking aanleid: inſonderheid ſietmen dat de Verwen van de Bloemen des Velds, op een byſondere wijſe aardig en ſchoon zyn by den anderen geſchikt; invoegen dat niet een koleur van de ſelve wanſchiklijk in de oogen van den beſchouwer kome te vertoonen, die niet d'een tot verheerlijking van de ander en kome te ſtrekken: waarom ook onſen Saligmaker, deſe volmaaktheid

heid der bloemen verſtaande, zeide, Dat Salomon, en al zijne Heerlijkheid by deſelve niet en was te vergelijken.

Om dan de ſchikking der koleuren in order te nemen, en te ſien wat Verwen vorder dienen in't Werk geſteld te worden, ſoo ſalmen agt geven op deſe Vijf volgende Trappen.

Voor eerſt dan ſalmen de Luchten in ſulker manieren aanleggen en koloreeren, als wy daar van op het Eerſte Hoofdſtuk van dit Tweede Deel ſullen aanwijſen.

Ten Tweeden, ſoo ſalmen de Sand-gronden, Steen-gronden, en voorkomende Gronden, aanleggen, in manieren als geleerd ſal worden.

Ten Derden, ſoo legt aan al het Naakt dat in u gantſche Stuk Werks ſal komen.

Ten Vierden, legt alle Hair en Baarden aan, als ook dat van de voornaanſte Beeſten, Beneffens eenige Boomen, Takken, Steelen, en ander Houtwerk dat van dien aard is.

Ten Vijfden, ſoo moetmen alles dat met Beeziegeel, Saffraan, of andere Verwen die gantſch doorſchijnig zijn, en geen Lijf genoeg hebben om te dekken, aanleggen; en voor-eerſt op den witten grond afvaardigen, om dat ſy op geen andere Verwen dekt, het zy Kleedingen of anders. Soo ſalmen terſtond door deſe vijf aangeleide dingen (ſonder datze nochtans behoeven heel opgemaakt te zijn) een aangename en verſtandige affcheidinge ſien,

ſien, waar door u als van ſelfs ſal aangeweſen worden, wat koleuren gy al verder en verder na den aardt en natuur van u Werk, d'een by d'ander ſult moeten aanleggen; gemerkt het eene koleur u ſal ſeggen wat Verwe het by hem van nooden heeft, op dat het zediglijk affteke, en by malkander gehouden worde.

Eynde van't Eerſte Deel.

HET

HET TWEEDE DEEL VANDE Verligterie-Kunde.

Het Eerste Hoofdstuk.

Rakende de Oeffening en 't gebruyk der Water-Verwen, ontrent allerhande dingen in 't byſonder, om die natuurlijk na de Konſt te Koloreeren en te Schilderen.

Wy agten gunſtige Liefhebbers, eer wy de Praktijkige Oeffening van de Verligterie beginnen te Leeren, niet ondienſtig te weſen, dat uw dit Eerſte Hoofdſtuk tot een Inleiding diene, om daar in kortelijk yts aan te merken, 't gene tot byſondere Narigting in deſen dienen kan.

Voor eerſt dan, dewijle alderhande maniere van Schilderen, het zy Verligten met Water-Verwen, ofte Af-zetten, enz. ſoo wel als de gantſche Schilder-konſt, vloeid uyt de Teykenkonſt; en dat ſonder desſelfs kennis, niet wel yts grondigs kan verſtaan worden; ſoo willen wy ernſtig aan-gepreſen hebben, dat'er mag agt gegeven werden op alle de Opſervaatien, en Leſſen die wy in onſe algemeene Teiken-konſt hebben voorgeſteld; aangeſien tuſſchen Verligterie Schilderen en Teikenen, geen onderſcheid is, dan het kennen en leggen der Verwen

wen door de Pençeel, in alle evenredigheid met de Teiken-kunde over-een-komende, als hier vooren in 't dertiende Hoofdſtuk is gezeid.

Wanneermen nu Verligterie Schilderd, die men ſelfs Inventeerd en Teikend of Kopiëerd, of datmen eenige Print-konſt natuurlijk wil Koloreeren, ſoo ſalmen ook altijd agt geven op de eenparigheid en vlakkigheid, en ook byſonderlijk op de houding, of voor en agter-uytwijken, 't welk hier door 't onderſcheid der ſterke en flauwe Verwen moet voortgebragt worden, met die vlak en proportioneel verminderende aan te leggen, ſonder dat die eenige hardigheid of ſtijvigheid veroorſaken.

Men moet in de Water-Verwen ook Noteeren, dat daarmen tweemaal een en deſelve Verwe over den anderen leid, dat deſelve alsdan meeſt altijd veel donkerder ſal weſen dan te vooren, doeze alleen enkel lag; en dat inſonderheid in doorſchijnige en dunne Verwen: maar de lijvige en vette Verwen zijn dat ſoo ligt niet onderworpen, ten zy men die (gelijk de Water-Verwen dat geerne lijden) wat teer en dun komt te leggen; waar van de reden in 't voorgaande gezeid is.

Ook kanmen zig een maniere aanwennen, dat men in veel plaatſen, daarmen gewoon is Wit te gebruiken, om eenige Witte Lijnwaden en anders aan te leggen, den grond van 't Papier laat dienen, en ſchaduwen dat alleen flaauwelijk, op de ſelve wijſe alsmen doen ſoude ſoo wanneer dat met Loot-wit aangeleid was; als breeder in 't vervolg, op verſcheiden voorvallen ſal aangemerkt worden.

De dingen die men ſelfs inventeerd, ofte na het Leven Teikend, om daar na met Water-Verwen te Koloreeren; ſalmen alderbequaamſt alleen met Pot-

Pot-loot ſuyver en loſſijk omtrekken, de reſt moetmen dan met de Pençeel en Verwen voort uytvoeren.

Soo diend'er mede in 't algemeen aangemerkt, wegens het handelen van de Verwen, datmen al 't gene eerſt is aangeleid, moet laten droogen, en daar na de Schaduwe en Hoogſel over heen leggen; wantmen daar in nat zijnde, niet wel kan Schilderen, als in de Oly-Verwen; noch ook de Schaduwen met het vlakke algemeen ligt tegen den anderen te gelijk aan-ſchilderen; hoewel eenige dingen (als Lugten en diergelijke) in de Water-Verwen, in den anderen moeten verdreven worden; waar van op ſijn plaatſe aanwijſing ſal gegeven worden. In de Water-Verwen gebeurd het dikwils, dat, alsmen op de eerſte aangeleide Verwe, ſchoon zy droog is, wederom met andere Verwe te lang komt te Schilderen, de onderſte wel wederom komt los te worden, en zig niet als met groote moeite wederom laat dekken; dan als dit gebeurd, is niet beter om van 't lang martelen bevrijd te zijn, datmen het laat hard opdroogen, en dus ſalmen 't alsdan genoeg afveerdigen, en van andere ſwarigheden die'er ſouden konnen overkomen, bevrijd zijn. 't Welk het voornaamſte is dat wy hier hadden aan te merken.

II. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Lugten na de getemperdheid des Wêêrs aanleggen, handelen en koloreeren zal.

Om eenen ſchoonen held'ren Lugt, die hem tot klaar en droog Somer-wêêr, met Sonneſchijn ſtrekt,

ſtrekt, wel aan te leggen, ſalmen nemen ſchoon Aſch-blaauw, met wat Wits getemperd, en leggen dat boven in het opperſte aan, daar hy gemeenlijk ſterk blaauw moet weſen. Dit alſoo gelegt weſende, ſalmen een dun Purperken onder het Blaauw leggen, en met een ſagt Borſtelken of Vis-Pençeel het benedenſte van 't geleide Blaauw, ſonder het opperſte te raken, op het Purper onder den anderen verdrijven, datmen met een bevogtigt Gomwater-borſtelken bequamelijk doen kan; latende het bovenſte ſchoon Hemels blaauw: aldus verdreven weſende, ſalmen onder het uyterſte van het Landſchap, boven 't ſlaauwſte, ofte daar de lugt agter de Bergen, en beneden den Orizont of Zigt-eynder ſchijnt te gaan, een geheel dun Maſtikot ſtrijken, leggende alſoo een ſtreek langs het voorſchreven Landſchap, of Bergen, en drijven dat alſoo van onderwaards, naar het Purperken toe, tot het daar in ſmelte en zig verlieſe: 't welk wel met een lugtige en veerdige hand, ſonder daar in te knoeijen, wil gedaan weſen: want anders word het vuyl, en loopt ſomtijds ook wel perijkel om door 't Papier heen te arbeiden. Alsdan magmen met een ſterker Purper hier en daar wel eenige ſtreeken over 't geleide Purper heen maken, dat ſoo veel als Vlakken van verre gelegen Wolken vertoonen, die d'een min d'ander meer, van de Sonne-ſtralen, doorſchenen worden. Insgelijks ſalmen op het voorſchreven Maſtikot komen, dat alſoo verdreven en onder den anderen vermengt is, met Menye, en wat Wits, om alſoo wat vierige ſtralen aan de Lugt te maken, gelijk gemeenlijk in eenen vyerigen en heeten Somer-dag geſien word.

Ten Tweeden, een ſchoonen, ſuyv'ren, en geſtrek-

ſtrekten Lugt, die wat ſommer en koelder van geſteltheid ſchijnd; ſonder veel verſcheidentheid der koleuren, moet aangeleid worden met ſchoonen Aſch, als boven gezeid is; en met dit ſelve Blaauw, dat met wat meer Wits getemperd is, ſalmen onder het bovenſte Blaauw aanleggen, en ſoetjens van boven nederwaards verdrijven, invoegen dat het altijd een verſoetend Blaauw blijve, en op den Orizont het ligtſte kome te weſen; dan ſalmem met den voorſchreven Aſch hier en daar eenige veranderlijke ſtreken, flauwelijk in 't verſchiet aanwijſen, altijd opmerkende, datze wijkende blijven, en groote ruimte vertoonen.

Ten Derden, een ſeer vyerige en brandende Lugt ſalmen boven aan met flaauwer Blaauw als de voorige aanleggen, en ſagjens na den aard der Schilderkonſt en houdinge, neerwaards drijven; dan ſalmen met Menye, en wat Wits, eenige ſtraalen, ſtreeps-wijs, met lange verflaauwende ſtreken over het onderſte Blaauw trekken; dan noch met een ſterker Purper hier en daar, daar onder geſtraald, en t'ſamen ſachjens na de konſt, met een gegomd borſtelken onder den anderen verdrijven, invoegen het een vyerige Lugt kome te vertoonen. En ſtaat hier aan te merken, datmen de koleuren in de Lugten, als Menye, Lak, Purper en Maſtikot wat dun en teer moet nemen. Want alhoewel wy die ſterk noemen, ſoo verſtaan wy dat, ten opſigte van datmen ſoodanige koleuren veel flauwer in de Lugten, dan in veel andere dingen is gewoon te leggen, om dieswil dat de Lugten anderſints veel te hard en onplayſant ſouden ſtaan, en Solders ſouden ſchijnen, die met lappen en brokken, als een Bedelaars Mantel, aan den anderen geflanſt waren.

Ten Vierden, een Wolkagtige Lugt, ſalmen het Blaauw daar van, met Aſch en Wit aanleggen, of ſoo hy ſoo ſchoon niet behoefd, een weinig Kool-ſwart daar onder doen. De Wolken ſalmen met Wit en een weinig Kool-ſwart dun beleggen, ook wel met wat Indy-Blauw, of een weinig Purper daar onder, enz. Men kan deſelve ook wel door het ſchoon Papier vertoonen, en met Wit en Swart, en ſomtijds wat Purper daar onder, hier en daar de ſchaduwen zagtjens aanleggen en beſchommelen, omze alſoo na hunnen aard luchtjens uyt malkanderen te doen ſwellen; datmen na den aard van het leven, en hoedanigheid van de Lugt, diemen vertoonen wil, moet ſchikken. Is de Lugt ſchoon, ſoo magmen de Wolken wat meer ſchaduwen, op dat het ligt ſterk uytkome, en ſijn kragt betoone; is hy regenagtig en droevig, ſoo ſalmen hem met Indy-Blaauw, Kool-ſwart en wat Purper, ook wel wat Wit daar onder ſchaduwen. Is het Nagt, ſoo ſalmen hem met Kool-ſwart en bruin Blaauw ſchaduwen, even als de Rook. Is hy brandende, en als opgaande aan den dag; of ondergaande aan den Avond, ſoo ſalmen by de Wolken, die alsdan met Menye of Purper en Wit geſchaduwt zijn, van deſelve Menye, of Maſtikot en Menye, of Menye met Saffraan nemen, en beſtralen de Lugt onder de Wolken hier en daar, van onder opwaards, invoegen hy ontrent den Orizont van u Landſchap vyerig zy, gelijk de opmerking van het leven, op verſcheidene wijſen leerd.

Ten Vijfden, om in of uyt de Lugt een ſchijnſel te maken, daarmen eenige heerlijkheid in den Hemel wil vertoonen; ofte om 't Hoofd van eenige Heylige Perſonagie, of ook wel eenig teeken in de Lugt,

Lugt, daar hem dan een helderſchijnend ligt uyt den Geelen openbaard, 't welk het binnenſte ofte hoogſte ligt word genaamd; daar toe ſalmen nemen Bezie-geel ofte Maſtikot. Ook ſoo neemdmen tot een ſtralende Sonneſchijn, Saffraan met Menye, en hoogt het met Schulp-goud, enz. De andere voorvallen en gematigtheden der Lugten, moetmen uyt deſe voornoemde ſien te ſchikken, want alles niet wel kan beſchreven worden, om de menigvuldige veranderingen die'er in geſien worden: Waarom wy den Verſtandigen Konſt-Oeffenaar tot het Leven, en andere fraije Schilderyen van goede Meeſters heen wijſen.

III. HOOFDSTUK.

Van de Gronden, en verſcheide Muuren, van Kamers, Salen en diergelijke.

Tot een gemeenen Muur, die uyt den rooden komt, neemdmen Fermilioen, of Bruin-rood en Wit, na dat hy nieuw moet ſchijnen, en ſchaduwt die met Bruyn Rood, en wat Roet daar onder.

Andere Muuren, met Swart en Wit aangeleid, ſchaduwtmen met dun Swart.

Een Muur met Swart, Wit en Purper aangeleid, moetmen ſchaduwen met Lak en Swart.

Wilmen eenige andere Muuragien aanleggen, daar eenige Beelden of Perſonen in de Zaal of Kamer ſtaan, die moetmen ſchikken, na alſulken Verwe als gy tot uwe Beelden nemen wild, op datze altijd

verſchillig van koleur, en uyt den grond ſouden uytheffen, en niet door de gelijkheid van Verwe, en donkerheid aan den anderen blijven vaſt-ſitten, dat voornamentlijk door de ſterkheid van 't koleur, wanneer dat niet proportioneel met de ſtand-plaats is, komt te gebeuren: want de Beelden moeten of donker tegen een ligten grond, of ligt tegen een donkeren grond uytkomen. Gemeenlijk ſietmen dat de dingen, die van het gemeen dag-ligt beſcheenen worden, ſoodanig verligt zijn, dat de beſchaduwde zijde van de Lichamen donkerder tegen haren grond uytkomen, en de verligte Party ligter dan den grond vertoond; door welke ſchikking het natuurlijk leven zig altijd reddet. Waar van wy de reden hier van ſouden konnen toonen, by-aldien 't niet te verr' buiten ons voornemen ging. 't Gebeurd ook dat de Lichamen geheel donker tegen een lichten grond uytkomen, en wederom heel verligt tegen eenen donkeren grond, en dat nochtans ſoo zagt, dat'er geen grooter verſchil tuſſchen de koleuren geſien word, als tot de natuurlijke houding, van Verw en diſtantie, van nooden is; waar op dan als op een gewigtig deel der Schilder-konſt te letten ſtaat: en wy meenen daar van ook in 't leſte Boek onſer Schilder-konſt, breeder betoogingen van te doen.

Soo gy nu eenige Voor-gronden ofte Zand-gronden aanleggen wild, doet dat dunnekens met Bruin Oker, na hun verſcheiden aart, ligter of donkerder, en ſchaduwtze na behooren, met den ſelven Bruyne Oker, en de ſterke kantige Rotz-kluyten met Roet; alles na dat ſy verr' ofte na-by het gezigt liggen, op dat de voornoemde houdinge daar in mogt geſien worden; wantmen ſoo wel in het Afzetten of

Ver-

Verligterye-Schilderen daar voor moet ſorge dragen, als in het Teikenen en Schilderen, gemerkt deſe dingen alle van een Natuur zijn.

IV. HOOFDSTUK.

Hoemen het Naakt, met de Water-Verwen Koloreeren ſal.

KOmende nu tot de derde Werking, om de order te volgen die vooren is gezeid, ſoo beginnen wy van de Naakten: en eerſtelijk van het Naakt der Vrouwen en Kinderen. En alhoewel men hier in neerſtig het Leven moet volgen, ſoo willen wy evenwel yts daar van ſeggen.

Om dit dan na de beſte maniere te doen, ſoo neemd Veneets Schulp-Wit, ligten Oker en een weinig Fermilioen: daar ſommige ook wel wat Lak onder doen, maar het moet ſpaarſaam gebruikt worden, om dat het anders Paarſigheid in de Naakten veroorſaakt: daarom ſalmen in 't aanleggen toeſien, dat het of niet te bleek is, op dat het geen Vis in plaats van Vleeſch en lijke, of te rood als ofze het vel afgeſtroopt waren, en niet paarſig of blaauw, ofze verworgt en in 't bloet verſtikt waren. Dus wel aangeleid zijnde, ſalmen met ſchoone Lak, en wat Fermilioen daar onder, de Lippen, Wangen, Kin, Knyen, en Teenen blooſeeren, en ſchaduwen 't Naakt voorts met gevreven Smee-kool-ſwart en wat Lak, of Bruin Rood; dat mede met ſchoone Lak en Bruine Schijt-Geel kan geſchieden, als mede Lak en Ooſt-Indiſchen Inkt, enz. Daar na

ſalmen 't hoogen met Wit, dat effen met Lak, of wat Fermilioen gebroken is; wantmen noyt in 't Schilderen ſuyver Wit op het Naakt tot Hoogſels moet gebruiken, op dat het in plaats van Vleeſch geen Vis en kome te gelijken; ſtaat ook noch aan te merken, datmen het Naakt van heele jonge Kinderen wel wat rooder van Kolorijt mag maken dan de Volwaſſene, want het leven dat ook veeltijds ſoo heeft.

Indienmen nu het Naakt der Vrouwen of Kinderen wat bruinder wil Koloreeren, ſoo ſalmen een weynig Bruin-Oker daar in doen, en dat ſchaduwen met Kool-ſwart, Lak, en wat Roet, na dat het vereyſt donker te zijn.

Tot het Kolorijt van d'Oude Vrouwen, ſalmen nemen Fermilioen, Loot-wit en Bruyn Oker, daar mede aangeleid zijnde, ſalmen dat ſchaduwen met Lak en Roet, of Roet uyt de Schoorſteen, en hoogen 't met meer Wit als Fermilioen. Men kan van deſe in 't algemeen Noteeren, datze dikwils wat Geelagtig-Bruin van Karnatie zijn.

De Doode Jonge Vrouwen en Kinderen, ſalmen aanleggen met Loot-Wit, Bruin-Oker, en weinig Indigo ofte Kool-ſwart, en met Roet uyt de Schoorſteen, en Ooſt-Indiſche Inkt, of Kool-ſwart en Wit ſchaduwen, de Hoogſels mogen wel by-na Wit weſen.

Tot de Oude doode Vrouwen ſalmen nemen, Bruyn Oker en Loot-Wit, en ſchaduwen dat met dun Roet, en op de donkerſte plaatſen met Roet en Swart, de Hoogſels moetmen ſchikken na den aard der aanlegging, met Wit en Oker, ook wel wat Kool-ſwart daar onder.

Komende tot de Jonge Mannen, daar toe ſalmen nemen

nemen Loot-Wit, Geel en Bruin Oker, Fermilioen, en ſomtijds wat Bruyn Root, ook wel wat Lak, enz. na datmen de konditie van het Beeld datmen Koloreerd, wil geſteld hebben; in 't gemeen willen de Mannen wel wat bruynder en gloeijender, dan de Vrouwen geaard zijn Deſe ſalmen ſchaduwen met Lamp-Swart en Bruyn Oker, als mede met Fermilioen, ofte Lak en Bruine Schijt-Geel, en Hoogen 't met Wit, Geel-Oker en Fermilioen. Voorts is de bloſeering als vooren gezeid is.

De Oude Mannen leidmen aan met Wit, Bruyn Oker, en Fermilioen onder den anderen: dit ſchaduwtmen met meer Roet uyt de Schoorſteen dan Swart, en wat Bruin Root daar onder, en hoogen 't voort met Wit, Fermilioen, en wat Bruyn Oker.

Tot de doode Mannen, neemdmen meeſt Loot-Wit en Bruyn Oker, weinig Swart, en wat Lak daar onder, na datmenze Bleek, Blank, Geel, of Bruyn wil hebben. Men ſchaduwt deſe met Roet, en hoogtze met Wit, Oker, en wat Swart of Indigo.

De Satyrs, en Veld-duyvelen, ſalmen aanleggen met ſterk Bruin Oker, Wit en Bruyn-Root daar onder, na datmenze Bruin, Geelagtig, of Root-Verwig wil gekoloreerd hebben, deſe ſchaduwtmen met ſterk Roet uyt de Schoorſteen, en hoogt het met Wit, Geel en Bruin Oker, enz.

V. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Hairen van Mannen, Vrouwen en Kinderen Koloreeren ſal.

HEt Hair van de jonge Kinderen, ſalmen als der jonge Vrouwen en Maagden aanleggen, doch daar altijd wel in agt nemen, de verſchillige Kolorijten die in deſelve komen te vallen; als namentlijk, dat d'een veel Geelder, Bruinder, Vaalder Blonter, ofte Swarter en Graauwer als d'ander is; het welkmen moet navolgen met de Temperantie der Verwen, om het leven beſt te treffen, 't welk den Konſt-oeffenaar moet aanmerken, en in ſijn doen geduurig overwegen, op dat hy niet en doe als den onverſtandigen Landman, die ſijn ploeg altijd in de oude vore ſteld; en ſoo doende, (gelijkmen zeid) alles uyt eenen Pot Schilderen. Hierom ſalmen altijd den ouderdom, de konditie en de qualiteit hoemen die hebben en vertoonen wil, wel aanmerken.

De Hairen der jonge Kinderen dan, en ook der jonge Vrouwen, ſalmen aanleggen met Bruyn Oker, en hoogen met Maſtikot en Wit, of met Geel Oker en Wit, ſomtijds met een weinig Bruyn en Wit, en om de verandering kan men 't verſcheidentlijk hoogen, men ſchaduwt dit met Roet en Swart, of Roet alleen, na datmen 't ſterk aageleid heeft.

Men leid de Hairen der Kinderen en Vrouwen ook met ligten Oker aan, en ſchaduwt het met Bruin Oker, en hoogt'et met Maſtikot en Wit, of Maſtikot alleen.

De Vrouwen Hairen van goeden ouderdom, ſalmen aanleggen met Bruyn Oker, en wat Swart onder

der den anderen, en ſchaduwen dat met ſterker Bruyn en Swart, men kan dit hoogen met Bruyn Oker en Wit.

De Griiſe Vrouwen Hairen, ſalmen met meer Swart als Wit aanleggen; Swartagtig ſchaduwen, en met Wit hoogen.

Nu, gelijkwe hier van het Hair der Vrouwen en Kinderen hebben aangeweſen, ſoo ſalmen ook handelen met de Hairen en Baarden der Mannen, zig t'allen tijden ſchikkende na ſijn voornemen, want men hem daar in ligtelijk kan voldoen.

VI. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Boomen, Steelen, Takken, Schepen, Boere-Huyſen, en ander Hout-Werk, Koloreeren zal.

KOmende tot de Boomen; deſe leidmen ook ſeer verſcheiden aan, als ſommige met Wit, Swart en wat Roet daar onder, datmen met Bruin Oker en Swart ſchaduwt, ſommige die van verre ſtaan, met Indy-blaauw, Wit en wat Bruyn Oker, en met Indy-blaauw en Oker geſchaduwt, en met de ſelve Verwe die wat ligter is gehoogt. Dan ſtaat aan te merken, datmen de dingen die verre in 't verſchiet komen, ſelden of weinig hoogt, invoegen dat het van veele alleen ligt en ſchaduwe flaauwelijk aangeweſen, genoeg is; inſonderheid die dingen welke in een miſtige of dyſige Lugt geſien worden. Men mag ook op deſe maniere handelen met Scheepen, Huyſen, en houte Gebouwen.

De Bewaſſe Boomen, om die ſoo veel als doenlijk is, in haar mos-agtigheid aan te wijſen, ſoo ſalmen die, die uyt den Groen en Geelen zijn, met Schijt-geel en Berg-groen bewerpen: En die uyt den Witten Geel ſien, ſalmen met Schijt-geel en Wit, en wat Groen beleggen; ook andere uyt den Bleek-groenen, met Berg-groen en Wit, enz. afdoen. In 't algemeen kanmen deſe hier en daar met wat Sap-groen, en Spaans-groen beſchommelen; en ſchaduwen die met Sap-groen, Roet en Indigo, yder na dat hy aangeleid is, het zy donker of ligt, en ſoo ook met het verhoogen.

Het Hout-werk aangaande, daar in moetmen wel agt geven, op de natuur en aart des koleurs, of men het nieuw of oud wil doen ſchijnen: ook onderſcheiden, of het çierlijke Werken, of ſlegte Boere Huyſen zijn.

Een Boeren Huys ſalmen koloreeren met ligten Oker, met Bruynen Oker, met Roet en diergelijke Verwen, en ſchaduwen dat met deſelve Verwen die wat vetter zijn, na ſijn geſteltenis van Ouderdom.

Het nieuwe Stroo van de Boere Huys-daken moetmen met Schijt-geel en wat Saffraan aanleggen, en met Bruyn Oker ſchaduwen, en hoogen 't op ſommige plaatſen, om de Pijltjens van 't Stroo af te trekken, met Maſtikot en Wit, en hier en daar met Roet aardig diepen.

Het oud Stroo ſalmen met Bruyn Oker aanleggen, en ſomtijds daar wat Swart en Wit onder; de aartjens van het Stroo ſalmen met Bruyn Oker en Wit hier en daar ongeagt aanwijſen, na 't vermogen der Konſt.

Het Stroo dat noch ouder en verrot ſchijnd te weſen,

weſen, leidmen aan met Swart en Wit, en wat Roets, en dat moet hier en daar met Bruyn Oker en Wit afgetrokken, en met partijkens mos-agtig, en onſeker gehoogt worden.

Item, Stroo-Daken die van verre liggen, en flauw ſchijnen, leydmen aan met Indy-blaauw en Wit, en om de veranderings wille doetmen daar ſomtijds wat Bruyn Oker in: en ſchaduwt die met Indy-blauw, en wat Oker.

Alsmen eenige Daken wil vertoonen, die met Mos en Ruygte bewaſſen zijn, ſoo doetmen dat als van de Boomen gezeid is, met Schijt-geel, Berg-groen, Sap-groen, enz.

VII. HOOFDSTUK.

Hoemen alle Steden, Kaſteelen, en Vervalle Ruinen, het zy op de voorgrond, of in 't verſchiet, koloreeren zal.

Om de Steden, Huyſen, en andere Bouw-werken wel te koloreeren, ſoo moetmen met goede opmerking het Natuurlijk leven in agt nemen, en volgen daar in de maniere die wy in onſe algemeene Teiken-konſt hebben geleerd; namentlijk, wel te letten op de dingen die na-by, of verder en noch verder, of in het uyterſte verſchiet liggen; 't welk niet wel is te beſchrijven. Doch wy ſullen evenwel eenige Voorbeelden daar van ſtellen, alwas het maar om die gene, welke de gronden van de Teykenkonſt niet verſtaan, een weynig aanleyding te geven.

De

De Steden en Behuyſingen dan die voor aan liggen, worden met Fermilioen en Wit aangeleid, ſomtijds met Bruyn-Root en Wit, en wat Bruyn Oker daar in; en met Bruyn-Root en Oker hier en daar geſchaduwt, en onderſcheiden, ſommige vlakke ſchaduwen met Roet en Bruin-Root, of wat Fermilioen daar in; indienmenze eenige verhooging moet geven, dat doetmen met Fermilioen en veel Wit, en wat Roet.

Die nu wat verder liggen, worden met Purper of Lak, en wat Blaauw, en Fermilioen aangelegt, en met ſterker Lak en Blaauw geſchaduwt, en met deſelve Verwe, met veel Wit daar in, gehoogt.

Die noch verder liggen, ſalmen met dun Purper en weynig Blaauw aanleggen, en met Blaauw zagtjens ſchaduwen, en dan met Wit en wat Purper hoogen, ſoo 't noodig is.

Die nu noch al verder liggen, ſalmen met Aſch en Purper beleggen, en ſchaduwen dat met vetter Blaauw, en hoogen 't met Wit; dan ſelden.

Ten laatſten, die alderverſt liggen, en tegen de Lugt aankomen, magmen met ſchoone Aſch, en ſeer weynig Purper aanleggen, en ſchaduwen dat ſeer zagtelijk met wat vetter Blaauw.

Vorder ſalmen aanmerken, datmen de dingen verr' in 't verſchiet, zelden of weynig komt te hoogen, ja veeltijds ook niet ſchaduwt; als meermaal is gezeid.

VIII. HOOFD-

VIII. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Klippen, Steen-rotzen, Marmere kolommen, en diergelijke dingen, behoorlijk koloreeren zal.

De Rotzen of Steen-klippen, welke seer verr', of flaauwelijk worden gesien, moetmen met beschеidentheid na hunnen aart aanleggen: te weten, met een dun As-blaauw, en dat met Purper en Wit onder den anderen, tegen de vlakke dagen verligten, en sommige plaatsen met wat donker Blaauw onderscheiden, en uyt malkander doen komen.

Die nu wat nader liggen, salmen aanleggen met Purper en Wit, hier en daar wat Blaauw, en wat Groens, ook eenige rosse Geeligheid flaauwelijk aanwijsen, gelijk soodanige Verwen veel in Rotzige en Klippige Landschappen gesien worden,

Welke nu noch nader liggen, die salmen met Bruin Oker en Wit dunnekens overloopen, daar na salmen dat hier en daar met Fermilioen en Wit, eenige plaatsen beschommelen, daar na ook met Wat Spaans Groen, Sap-groen en Mastikot, en voorts alsoo veranderlijk met dese Verwe beleggen, als met de Natuur van 't Landschap over-een-komt. Dit kanmen beschaduwen met Roet, dat wat vet is, doch altijd agt gevende, dat de schaduwen ge-aard zijn, na het kolorijt van het Lichaam op welke datze komen te vallen. Op dat alles niet met losse lappen, en ongeaarde brokken aan den anderen schijnd gevoegt te zijn.

Van den Marmer-steen kan seer weinig geschreven worden, om dat dese dingen meest uyt den

Geest

Geeft des Oeffenaars moeten komen. Maar om'er evenwel yts van te ſeggen, ſoo kanmen aanmerken, datmen na het aanleggen van den grond der Marmer-ſteen, hy zy dan Wit, Root of Swart, of anders van koleur, eenige twijffelagtige en dommelige vlakken van Verwen, hier en daar moet aanſchommelen, en dan daar na met een puntig Pençeel verſcheiden Aderen, met ſommige ſprenkelen daar tuſſchen trekken, en beſaaijen, en ſomtijds eenige Beesjens, en andere Snakeryen daar in, onſeker aanwijſen; welke dingen na de natuurlijke ſteen, beſt konnen gedaan worden.

IX. HOOFDSTUK.

Hoedanig men alderhande Landſchappen, ſoo Bergen, Boomen, Velden en Groenigheden die verr' en na-by liggen, koloreeren ſal.

Beneffens de Klippen en Steenrotzen, worden in de Verligterie-kunde gemeenlijk ook de Bergen, Heuvelen, en het Landſchap begonnen.

Deſe dan die voor-aan leggen, ſalmen met ſchoon Groen aanleggen, en met Sap-groen ſchaduwen; ook ſommige die wat aard-agtig zijn, met Bruyn Oker en Bezie-geel, of Saffraan. Deſe magmen ſchaduwen met Bruyn-Oker, en wat Indigo, of Spaansgroen daar onder.

De Bergen die wat verder liggen, leidmen met Spaans-groen en Bezie-geel aan, en ſchaduwt die met Sap-groen, en Spaans-groen.

Die noch verder liggen, leidmen met Blaauw Berg-

Berg-groen en Maſtikot aan, en ſchaduwt het met Spaans-groen en wat Indigo, enz.

Die nu noch al verder liggen, ſalmen met ſterk Blaauw en Wit aanleggen, en ſchaduwen die met Blaauw alleen, of met Wit en Aſch, en ſchaduwen de laatſte met ſterker Blaauw-aſch.

De alderverſte nu, leidmen aan met wat gebroken Wit, en ſchaduwt ze ſeer zagt met dun Aſchblaauw. Onder ſommige doetmen ook wel wat Purper. By-aldien'er op eenige van de voornaamſte Bergen hoogſels komen, die leidmen verſcheiden na hun aart, als Wit en Groen, Groen en Maſtikot, Maſtikot en Wit, enz. 't geen een Konſtenaar, die zijn ſinnen by ſijn werk heeft, genoegſaam in het Werken ſal konnen gewaar worden. Maar daar geen agt op gevende, ſoo ſalmen hier in van d' een misſlag in d'ander vallen.

De Velden en Vlakheden aangaande, moetmen meeſt altijd (voornamentlijk die vooraan liggen,) met een ſchoon Groen, doch met veranderlijke Velden beleggen, hier en daar eenige ligte ſtreken met Geelagtige Verwe aanleggen, en hoe verder hoe flaauwer: welk men veeltijds in de Somer ziet als de Lugt met Wolken beſet is, en de Sonne helder tuſſchen deſelve doorſtraald; de hooging word hier door Maſtikot of een ligt Groen gedaan. De ſchaduwen met Sap-groen, doch niet ſterk, altijd wel de wijking en houding in agt nemende, want ſommige die wat verder liggen, worden met dun Bezie-Geel aangeleid, en deſe ſchaduwtmen met Blaauwer Groen en wat Oker. Men moet hier wel letten, waar de meeſte ligten, door de diſpoſitie van de Lugt haar komen te ſchikken, en 't Landſchap plaiſant, of tryſtig en ſomber maken, deſe moetmen

men met groote Partyen aanleggen, en de gronden, ſoo alsze na den anderen volgen, doen van den anderen wijken, door yder ſijn behoorlijke kragt te geven.

Belangende de Boomen, deſe zijn mede van verſcheiden zoort en koleur: hierom moetmen die, welke voor-aan komen, of in Boſſchadie ſtaan, met verſcheide Groenen aanleggen, op datze wel uyt den anderen mogen onderſcheiden worden: Als ſommige met Spaans-groen en Sever-groen, ook wel met Spaans-groen, Maſtikot, en Berg-groen: deſe ſchaduwtmen met Sap-groen, en hoogt'et met Maſtikot in Wit.

Boomen dit uyt den Geelen ſien, daar toe ſalmen Spaans-groen en Maſtikot, of Saffraan nemen, en ſchaduwen dat Spaans-groen en Sap-groen.

Eenige Boomen die gantſch ros en bruyn-geel geworden zijn, ſalmen aanleggen met Roet, Saffraan, en wat Fermilioen of liever Bruyn-Rood, en ſchaduwen die met Roet en Bruyn-Root.

Item, Boomen die uyt den Witten of Valen ſien, leidmen aan met Spaans-groen en Wit, dat ſchaduwtmen met Spaans-groen en wat Indy Blaauw daar onder, en hoogt'et met Wit dat uyt den Geelgroenen ſiet.

Uyt dit weinige nu dat van de Boomen gezeid is, kanmen eenigſins giſſing maken, hoemen verder met het Landſchap ſal handelen. Staat alleen noch te Noteeren, datmen tuſſchen de Boomen, Bergen, en Velden, ſoo die van verre als na-by liggen, ook eenige wegen of Paden ſiet loopen, deſe moeten ook d'een ſlaauwer als d'ander, na den aard van 't Landſchap, gemaakt worden, als ſommige met wat Wit, Purper en Bruin Oker; andere met Roet en

Bezie-

Bezie-geel, ook met Bruyn Oker, Wit en Saffraan, enz. als eenigsints de manier daar van by de voorgronden is gezeid.

De Boomen nu, diemen somtijds boven op de Bergen siet, en verr' in 't verschiet liggen, moeten mede als d'andere Bergen met Blaauw aangeleid worden, en Witagtig Blaauw op sommige plaatsen verligt worden; somwijlen een weynig Groen daar in, ook wel met wat Mastikot, maar flaauwelijk, na hun verheid.

De Kruyden nu, als Struyken, Bladen, Distelen en ander Loof en Ruygte, dat by de wegen, en wortelen van groote Boomen wast, kan om sijn menigte van getal, en verscheide koleur niet wel beschreven worden. Sommige zijn donker Groen, andere Vaal, Bleek, Geelagtig, Blaauw-endig, enz. men kan dese, wanneermen goede Teikening heeft; in 't Leven ligtelijk navolgen.

X. HOOFDSTUK.

Hoemen de voornaamste Viervoetige Dieren koloreeren zal.

Om van de Viervoetige Dieren yder in 't bysonder te spreken, soude een groot verhaal van nooden zijn: dies wy alleen van de kennelijkste, en de voornaamste willen spreken, en voornamentlijk in agt nemen, die welke meest in eenige Ordinantien te pas gebragt worden, en dikwils voorkomen. Wy sullen dan eerst beginnen van de

PAARDEN, OSSEN, KOEYJEN, enz.

Een Kaſtanie-bruyn Paard ſalmen aanleggen met bruyn Root, Saffraan en Swart, en ſchaduwen dat met Swart en bruyn Root, en hoogen 't met bruyn Root, Wit en wat Saffraan. De Mane van deſe Paarden magmen wel blond maken, en voorts vier witte Voeten geven.

Een Aſch-graauw Paard, ſalmen met Swart en Wit aanleggen, doch niet te donker, en ſchaduwen 't met Blaauwagtig Swart; ook ſomtijds wel wat met Roet of andere Verwe gebroken; en hoogen 't met Wit.

Een Swart Paard, leidmen met heel dun Swart aan, en ſchaduwt dat met ſterker Swart, en hoogt 'et een weynig met Swart en Wit, ook ſomtijds wat bruyn Oker, of bruyn Root daar by, doch zober.

Een Wit Paard, leidmen aan met Loot-wit, dat even een tint, of kenbaar verſchil, met Roet of Oker gebroken is, men ſchaduwt het met Swart en Wit, en wat Geel Oker daar onder, en hoogt het met ſuyver Wit.

Roſſe, of Roode Paarden, leidmen aan met Fermilioen en bruyn Oker: en mede wel met wat Wit daar onder, ook leidmenze wel met Roodkrijt alleen; men ſchaduwtze met bruyn Root, en wat Oker: en hoogtze met Rood-krijt, Wit, en ſomtijds wat Roets.

De Gevlekte Paarden, moeten uyt de voorgemelde Verwen verkoſen worden, wantmen in de gezeide koleuren meeſt alle de verſcheidentheid der Paarden heeft, die den Oeffenaar met verſtand moet weten te ſchikken; volgens dat yder ſijn hoedanigheid

heid van koleur, d'eene meer na deſe, dan d'andere tot gene komt te ſtrekken.

Soo mag ook deſe kolorering aan alle andere Dieren van gelijke ſlag toegepaſt worden, als daar zijn, Oſſen, Koeijen, Stieren, Honden, enz. want al't gene een koleur is, heeft eenerley handeling.

SCHAPEN.

De Schapen ſalmen met Wit, dat een weynig met Roet gebroken is, dunnekene aanleggen, en ſchaduwen dat met Swart, Wit en Geel Oker, of Roet, en men hoogt de uytſtekende Partyen van hun Wolle met ſuyver Wit, by-aldien men ze blank en ſchoon wil hebben, gelijkmen voornamentlijk de jonge Lammerkens ſoo ſiet. Hierom ſalmen 't hoogſel van de gemeene Schapen, geen Wit alleen maken, maar dat met wat Roets, of Oker en Swart temperen, als tot het hoogſel noodig is.

'T SWYN OF VERKEN.

Een Verken ſalmen met bruyn Oker en Saffraan aanleggen, en ſchaduwen dat met Roet, en hoogen 't met Maſtikot. De Haartjens moeten hier en daar aan eenige Partyen, met ſterke bruyn Oker, en ſomtijds wat Roet aangeweſen worden. De vierigheid der Oogen ſalmen met Fermilioen doen, en met Maſtikot hoogen: de Muyl met Indy-blaauw, Swart en Wit, en met Swart diepen: in ſulker voegen ſalmen ook de Swarte ſtippen en vlakken, die ſommige in de borſtelen hebben, aanleggen: het Gapen, of binnenſte van 't Bakhuys, ſalmen met Fermilioen maken, en met Lak diepen. Dusdanig magmen ook den Leeuw, en wat diergelijks van deſe ko-

loreering is, handelen. En overmits dit kolorijt omtrent de wilde Swijnen meeſt kan toegepaſt worden, en dat de tamme veeltijds ſchoonder en witter zijn, ſoo ſalmen die met Geel Oker en weinig Roet dunnekens aanleggen, deſe kanmen ſchaduweu met Roet, en hoogen 't met Maſtikot en Wit.

DEN BEER.

Een Beer, ſalmen aanleggen met bruyn Oker, Swart en bruyn Root daar onder, en geſchaduwt met ſterk Roet en Swart, en hoogen 't met bruyn Oker, Wit en Swart.

DEN LUYPAARD,

Een Luypaard, ſalmen aanleggen met Ligten of Geelen Oker, en ſchaduwen met Roet uyt de Schoorſteen. De Vlekken op de Huyd ſalmen met Roet en Swart leggen, de Muyl ſalmen met Swart en Wit, en wat bruyn Oker of diergelijk aanleggen; en ſoo na ſijn aart uytvoeren, en word voorts doorgaans gehoogt met Geelen Oker en Wit, ten zy men om de gloeijentheid daar wat Saffraan in doet.

DE WOLF.

De Wolven ſijn verſcheiden van koleur, ſommige kanmen aanleggen met bruin Oker, Wit, en wat Roet, en ſchaduwen dat met klaar Roet; de Grijſe Wolven leidmen aan met Swart, wit en bruin Oker: en ſchaduwt het met Swart en Roet, of op ſommige plaatſen wel met Swart alleen; de Muyl leidmen met Swart en bruyn Root aan, en diepet met Swart en Roet, en hoogt'et met bruyn Root en Wit;

de

de Grijſe gehairtheid, betrektmen met Wit en een weynig Roet enz.

Die nu uyt den Graauwen ſien, leidmen aan met Swart en Wit, en wat Rood-krijt daar onder, en ſchaduwt het met Swart en Roet, en hoogt'et met Swart en Wit; tot de Muyl, die uyt den Rooden is, neemdmen Fermilioen en Wit; de Oogen zijn Kaſtanie-bruyn, welkmen met Wit, bruyn Oker, en wat Fermilioen kan doen.

DEN EZEL.

De Ezels zijn meeſt altijd Vaal en Grijs-graauw; men kanze met Wit en Swart aanleggen: maar voor die Vaal zijn, kanmen'er wat bruyn Oker in doen, en ſchaduwen die met Swart en bruyn Oker: aan de Muyl moetmenze met wat Wit hoogen, als ook onder en boven de Oogen, en ſoo mede aan de Ooren, en onder aan de Voeten.

DEN OLIPHANT.

Een Oliphant is wat Swarter als Muys-vaal; men leid die aan met Swart en Wit, en wat Roet daar onder, en ſchaduwt hem met Swart en Roet, en hoogen 't met deſelve Verwe daar 't mede aangeleid is, alleen daar wat meer Wit in doende, de Snuyt moet binnewaart aan 't einde met Fermilioen en Wit Roodagtig gemaakt worden, en met wat Lak en wat Swart gediept worden; insgelijks ook het binneníte van de Ooren, de Oogen zijn witagtig, na den blaauwen aardende.

RATTEN EN MEUYSEN.

Ratten en Muyſen hebben het koleur by-na van den

Oliphant, doch wat vaalder, en daarom kanmen die ontrent ſoo handelen als boven gezeid is, te weten Wit, Swart en wat Roet.

DE KATTEN.

Een Katte ſalmen aanleggen na deſſelfs aart; ſommige zijn Graauw, andere Blaauw; men leid de Blaauwe met Indy-blaauw; en Wit aan; en breekt'et wat met Oker of Roet: men ſchaduwt deſe met Indy-blaauw, Swart en wat Roet, en wijſt daar mede de vlekken en veranderingen van het bont bequamelijk aan; en hoogtze vorder met Wit, Indy-blaauw en wat Swart; en voorts na datze graauwer ofte blaauwer moeten zijn. Sommige Katten zijn Bruyn, Swart of Ros, en daar na kanmen zig volgens de koleuren van andere Beeſten beſchreven, ſchikken en hunnen aart volgen. Eenige ſijn de tippen van, de Ooren, en meeſt alle aan de Muyl, of daar de Baard-ſtoppelen komen, wat Geelagtig, datmen met wat Geel Oker en Wit moet doen.

DE APEN.

De Apen, Meer-katten en Bavianen, leidmen aan met Schijt-geel, Roet en Swart; en de hayrigheid trektmen af met Maſtikot en Wit, ſomwijl wat Roet daar onder; ook wel met Bruyn Oker en Wit: de Trony moetmen met dun Swart en wat Roet aanleggen; de Pooten moeten van gelijken vaal-ſwart zijn; datmen met Swart en Bruyn-root, ook wel wat Wit daar onder, aanleggen kan, en met Swart diepen enz. Sommige zijn ook onder den hals, en op de borſt uyt den witten, deſe kan

men

men handelen als van andere dingen gezeid is, die met dit koleur over-een-komen.

DEN EENHOORN.

Den Eenhooren, alhoewel van veel Natuur-beſchrijvers getuygt word, dat hy niet gevonden word, ſoo word hy egter veelmaal gemaakt, en in verſcheide voorvallen te paſſe gebragt. Men ſal deſe aanleggen met dun Wit, dat effen een koleur verminderd is, en ſchaduwen dat met Swart, Wt en Roët, en hoogen met het ſterkſte Wit: de Muyl is Vleeſig Roodagtig, als ſommige witte Paarden; dit ſalmen doen met Fermilioen en Wit, en ſchaduwen met dun Lak; de Oogen en de Voet-klaauwen zijn ſwart, enz.

HET HART.

Het Hart moetmen met Bruyn Oker en Roodkrijt aanleggen, en ſchaduwen 't op den Rugge, en voort daar 't van nooden is met Roet en Bruynrood: den Buyk en de Borſt, met een ſtreek onder den Hals, moet uyt den witten weſen; de Muyl en Ooren wat Roodagtig, ſommige wat na den ſwarten aardende; de Klaauwen zijn ſwart; de Hoornen met Roet aangeleid, moetmen met Swart en Roet ſchaduwen.

Een Hinde moet ook met de ſelve Verwen aangeleid worden, doch wat dunder en gloeijender van Verwen, en ſterker gehoogt.

HASEN EN KONYNEN.

Den Haſe ſalmen met Bruyn Oker aanleggen,

en dat onder aan den Buyk witagtig verdrijven; op den Rugge, en daar 't noodig is met Roet ſchaduwen, en hier en daar met Wit en Oker hoogen, en op de Borſt met ſuyver Wit; ook wel hier en daar eenige roſſe en ſwartagtige gehayrtheid trekken, enz.

Het Konijn moet met Swart, Wit en Roet aangeleid worden; onder aan den Buyk is'et wit, gelijk van den Haſe gezeid is: ſtaat alleen van de Konijnen te Noteeren, dat'er meer verſcheiden van koleuren gevonden worden, als van de Haſen; namentlijk witte, ſwarte, vale, roſſe, doch meeſt graauwe; ontrent welke in 't koloreeren niet anders als het toepaſſen en verkieſen van de Verwen waar te nemen is, gelijk deſelve in andete Dieren die alreede beſchreven zijn, gevonden worden: want die dus verre zijn gekomen, ſullen de overige na het leven, en aanleyding van hunnen Geeſt, weten na te volgen.

XI. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Kruypende en Fenÿnige Dieren Koloreeren zal, en eerſt van de Krokodil.

Om van de kruypende Dieren ook yts te ſeggen, ſoo willenwe van de grootſte eerſt beginnen.

De Krokodil ſalmen aanleggen, met duyſter en mager Groen, van den Rugge na onder nederwaards tot den Buyk verdreven, welkmen met Maſtikot ſal beleggen; invoegen het Groen en Geel in den anderen

deren ſmelt; dit ſalmen ſchaduwen met Inby-blaauw en Aſch, en hoogen 't op den buyk met Maſtikot en Wit; de Muyl voor aan, rondom, en van binnen, moet uyt den Rooden zijn; de Afteykening van de ſchobben moetmen met Swart doen; de Pooten zijn ſwartagtig Groen, en de Nagels heel ſwart.

't SERPENT.

Het Serpent ſalmen op den rugge aanleggen met Aſch-blaauw, en na den Buyk toe met flaauw Swart; den rugge ſalmen met ſwarte pikkeltjes beſprengen; den Buyk moetmen door eenige Roode Verwe wat doen gloeijen, en met Swart beſprengen, gelijk als op den rugge; en voorts de Oogen Vierig, de Klaauwen Swart, en wat meerder tot het vertoonen van een Monſter diend: want deſe Gedrogten meeſt geinventeerd worden, voegende de leden uyt andere Dieren in deſen t'ſame, alswe uyt DE VINCI, in 't zeſde Boek van onſe algemeene Schilder-konſt, ſullen toonen.

SLANGEN.

Den Adder of Slange is van verſcheyden koleur, en meeſt Vierig; daarom datmen alſulke Verwen daar toe gebruyken ſal, als met haar Natuur overeen-komt, te weten Menye, Saffraan, Fermilioen, en diergelijke; ook hier en daar wat Blaauw op den rugge leggende: den buyk onder meeſt altijd met Maſtikot, of Bezie-geel aanleggen, en hoogen 't met Maſtikot en Wit; en voorts doorgaans met Swart ſprenkelen; ſommige Slangen zijn geheel geel, andere groenagtig, maar meeſt altijd geſprenkeld, d'een vieriger dan d'ander zijnde.

DE EGDISSE.

De Egdiſſe is wat uyt den Bruyn-graauwen, ook ſommige uyt den Graauwen ſiende: men ſalze aanleggen met Roet, en ſchaduwenze met Swart: onder aan den buyk zijn ſommige geel, en dat ſalmen met Maſtikot doen, en diepen 't met flaauwe Menye, deſelve doorgaans ſprenkelen, als van de Slang gezeid is. Die nu wat uyt den Groenen zijn, ſalmen met Vet Sap-groen aanleggen, en diepen 't met Sap-groen en Swart: den buyk ſalmen handelen gelijk boven geleerd is, en met Swart beſprengen.

VAN DE SCHILD-PADDE.

De Schild-Padde ſalmen boven op de ſchulpen aanleggen met Rood en Swart, en wat Wit daar onder; aan ſommige magmen'er wel wat Geel onder doen; de ſtreepkens die op den rugge komen, ſalmen met ſwart afteikenen; het onderſte van het Lijf moetmen aanleggen, met Schijt-geel en wat Swart, en ſommige vlakken met Maſtikot bewerpen; ook boven op de ſchelpen met Maſtikot betrekken, en diepen de ſchelpen met Swart en Roet; d'Oogen zijn uyt den Gouden, daarom ſalmenze met Saffraan aanleggen, en met Menye diepen; de Klaauwen moeten ſwart zijn.

DE AARD-PADDE.

De Aard-Padde is de Aarde in koleur ſeer gelijk, en daarom kanmen die daar na koloreeren, te weten, met Bruyn Oker, Swart, en Wit.

KIK-

KIKVORSSEN.

De Kikvorſſen ſalmen met ſchoon Groen aanleggen, en met ſwart beſprenkelen, met Maſtikot verdrijven, dat het uyt den Groen-geelen op den buik kome; de Oogen moetmen met Saffraan leggen, en rondom met ſwart betrekken: ſommige zijn heel Gras-groen, andere Geelagtig Bruyn, ook ſommige Graauw, en diergelijke; doch alle zoorten worden met ſwart op den rugge geſprenkeld, en den buyk geelagtig, de klaauwen ſwart, en onder den bek wat uyt den witten, gelijkmen in deſen 't leven ligt kan volgen.

XII. HOOFDSTUK.

Hoemen de voornaamſte Vogelen, en Gevederde Dieren Koloreeren ſal.

In de twee voorgaande Hoofdſtukken hebben wy geſproken van de Dieren der Aarde, nu willen wy tot de Vogelen des Lugts en der Aarde komen; en voor-eerſt beginnen met

DEN AREND.

Deſe ſalmen aanleggen met Swart en Bruyn Oker, en ſchaduwen met Swart; de Vederen ſalmen met Bruyn Oker en Wit ſeer voorſigtig hoogen; de Bek en de Klaauwen ſalmen aanleggen met dun Bezie-geel, en ſchaduwen met Oker of wat Roet; de Oogen van ſommige leidmen aan met Fermilioen,

lioen, en hoogtze met Maſtikot; andere met Saffraan, en diepze met Fermilioen of Menye; ook wel met Bruin Oker, de Klaauwen van eenige zijn gantſch ſwart, alleen zijn ſommige t'enden aan wat na den geelen. Men kan ook aanmerken, dat den eenen Arend in ſwartheid en vaalheid van den anderen is verſchillende, gelijk het leven uytwijſt.

DEN GRYFIOEN.

De Gryfioen leidmen aan met Saffraan, en ſchaduwt hem met Bruyn Oker of Roet uyt de ſchoorſteen.

DE VALK.

De Valk leidmen aan met Bruyn Oker, ſwart en Wit, en ſchaduwtze met dun ſwart; de Vederen moeten met ſwart ſagtelijk afgeteikend en beſprenkeld worden; op de Borſt moetmen hem geheel Wit hoogen, de Pooten ſalmen met Saffraan aanleggen, en met Bruyn Oker, of Roet ſchaduwen; de Oogen met Saffraan aangeleid, ſalmen met Menye, of Fermilioen en Saffraan diepen, de Bek is uyt den bleek-graauwen.

DE KALKOEN.

De Kalkoen, en de Kalkoenſche Haan, leidmen aan met Swart en een weynig Wit, van den rugge na den buyk allengskens witter: moet ook doorgaans met ſwart geſprengt worden, ſoo wel na den Buik toe, als op de Vleugelen, men ſalze voorts met ſwart ſchaduwen; de Beenen moetmen met Indyblaauw en Wit, of Swart en Wit aanleggen, en met

met ſterker Blaauw ſchaduwen, de Bek is ook uyt den ſwarten; de Oogen zijn blaauwagtig met wit gehoogt: wanneerze boos zijn, ſoo is het vel, dat over den bek hangt, bloed-rood, datmen met Fermilioen en Lak moet aanleggen, en diepen 't met ſterk Lak: maar wanneerze niet geſtoord zijn, ſoo leidmen dat wel aan als vooren, doch veel Blaauwer, Paars en Purperagtig; de Vederen van de Vleugels zijn aan de eynden met Rosagtige Vederen bezet, ook wel Witagtig, alsmen in 't leven beſt kan naſpeuren.

DE SWAAN.

De Swaan word aangeleid met Wit, en een weinig Roet, en hoogen die met Wit, inſonderheid op die plaatſen daar zig de Veeren met partyen moeten uytheffen; de Pooten zijn uyt den ſwarten; de Snebbe word meeſt met Fermilioen en Saffraan aangeleid, en met Lak gediept; d'Oogen komen uyt den Geelen, met een ſwart balleken.

DE GANS.

De Gans word aangeleid met Wit, Swart, en Roet wat Graauwer dan de Swaan, alhoewel ſommige óok Wit zijn: men ſchaduwt deſe na datze graauw zijn, met minder of meerder Swart, Roet en Wit; en hoogtze met deſelve Verwe daar wat meer Wit in is; op den Rugge zijnze gemeenlijk wat bruynder als onder aan den Buyk, de Pooten zijn ſommige uyt den ſwarten, andere uyt den rooden; en den Bek is als de Swane.

DE ENDVOGELS.

De Endvogels zijn verſcheiden van Verwe, als Swarte, Witte, Vale, gevlekte, en ſommige hebben ſchoone groene Halſen. Eenige worden aangeleid met ligt Graauw, het Hoofd uyt den donker Blaauw, met een duyſter-groenen Hals, en Wit onder den Buyk, de Pooten zijn eenige uyt den Swarten, eenige Rood, en hoog Geel, datmen moet handelen als van den Bek der Swane gezeid is: en dewijl ſommige aan de Vleugelen op verſcheyde wijſen gevlekt zijn, ſoo kanmen hier in beſt het leven volgen, en de Verwen handelen volgens de konſt.

DE DUYVEN.

De Duyven kanmen uyt de voorſchreven koleuren na het leven wel ſchikken, want aan de Swaan, Gans en Endvogel, kanmen alle de Verwen der Duyven vinden.

DE HOENDERS.

De Hoenderen konnen ook niet wel voorgeſchreven worden, maar moeten ſoo wel de Hennen als de Hanen, na het leven (volgens 't vermogen der konſt) gevolgt worden: gemerkt dat de voorſchreven dingen Leeren, hoemen Graauw, Swart, Vaal, en andere Verwen leggen, ſchaduwen en dagen ſal.

DE STRUYS-VOGEL.

De Struys-Vogel ſalmen met Swart, Wit, en Roet, uyt den Grauwen aanleggen, en de Vederen uyt

uyt den Graauw-witten afmalen, en ſchaduwen hem oer al met Swart, en wat Roet, en hoogen hem met Wit; de Voeten zijn uyt den ſwarten.

DE PHESANT.

Den Pheſant is eensdeels als den Struys, doch wat roſſer, datmen met Rood-krijt te bate komt; de ſpikkeling der Vederen doetmen met wat bruynder Verwe: voorts zijn de Oogen als een Valk, Geelagtig en helder; de Beenen leidmen aan met Schijt-geel, en dieptze met Swart en wat Oker. Alsmen deſe na 't leven kan doen is beſt, want 't is een fraije en Schilderagtige Vogel, wanneermen die wel weet na te volgen.

DEN UYL.

De Uylen zijn verſcheyden in zoort, en eenige zijn verſchillig in Verwe; den Rans-Uyl aangaande, word ook met Swart, Wit en wat Roet aangeleid, en met Roet geſchaduwt, of ſoomen hem wat roſſer hebben wil, kanmen daar wat Roodkrijt onder doen; dit kanmen met Geelen Oker, Rood-krijt en Wit hoogen; de Oogen zijn geheel Geel, met Wit omvangen, de Voeten Bruyngeel; en ſoo voorts kan men met d'andere Broeders naar advenant handelen.

DEN OYEVAAR.

Den Oyevaar word wat Graauwagtig aangeleijd, en met ſuiver Wit gehoogt, aande einden van de Vleugelen is hy ſwart, de Snebbe en Pooten worden met Fermilioen aangeleid, en met Lak gediept.

Aan-

Aangaande nu de reſteerende Vogels, als Papegaijen, Pauwen, Kijvijten, Kraaijen, Exters, Swaaluwen, Moſſen, Vinken, Ys-Vogels, Kanarien, en wat'er meer ſou mogen weſen, kanmen uyt de voornoemde genoegſaam ſchikken, inſonderheid wanneermen zig na 't leven komt te oeffenen, want dat is doorgaans in de Schilder-konſt den beſten Leer-meeſter om te volgen.

XIII. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Wateren en Viſſen, Natuurlijk ſal Koloreeren.

In het aanleggen van de Wateren, moetmen voor al aanmerken, den aard van het ſelve, of het klaar of troebel, groenig, geel of wit, zee-water, of dat het ſoet ſtil-ſtaande Water is, het geen men maken ſal. Ook moetmen dat veelmaal ſchikken na dat de Lugt geſteld is, want het zig daar na veranderd, om dieswil dat de Lugt in 't Water ſchijnd. Noteerd ook in 't voorby gaan, datmen in gantſch helder Fonteyn-water, daarmen tot op den grond ſiet, de voorwerpen noit ſoo ſterk moet doen inſchijnen, als wel in andere die wat troubelder, doch evenwel ſchoon zijn, om dat de ſtralen van de voorwerpen, in de klare Wateren doorgaan, en van het opper-vlak ſoo klaar niet wederom ſteuyten, als wel van de geroerde Wateren; welke dingen breeder in 't laaſte Boek van onſe algemeene Schilder-kunſt, ſullen beweſen worden.

Een Water nu dat van verre leid, ſalmen ſeer

ſlaauw aanleggen met dun Indy-blaauw en wat Wits, en de donkere Zengen, die hier of daar van de Wind daar in vallen, moetmen met Indy-blaauw en Aſch beleggen, ook wel wat Sap-groen, of Bruyn Schijt-geel daar in: en de glanſigheyt, of het opkabbelen des Waters, ſalmen met wit doen.

De Wateren die wat nader leggen, ſalmen met ſterk Indy-Blaau en Weynig Wit, met wat Spaans-groen aanleggen, en ſchaduwen of beleggen de duyſtere ſtreeken daar van met Indigo en Spaans-groen, en hoogen de Opwelling met Wit als boven.

De Wateren nu die tuſſen in de Landſchappen leggen, en mos-achtig en met Ruygte bewaſſen zijn, ſalmen met wat Groen en Schijt-geel hier en daar over 't aangeleyde, beſchommelen, na den aart der Schilder-Konſt en het Leven.

In ſommige Wateren bemerktmen een geelachtige aart, datmen met Bezie-geel, en wat Roet en Wit, te weeg brengen kan.

De Zee-Wateren zijn veeltijt wat Groenachtig, en dat ſalmen ſchaduwen met Spaans-groen en wat Swart, de ſchuymende Baren met Wit hoogen, en daar in het leven en de verſcheyden geſteltheden der Zee volgen.

DE VISSCHEN.

Aangaande nu de Viſſchen; men weet dat'er verſcheyden zijn van koleur en aart, als eenige zijn bruyn-achtig, andere groen-achtig, en blaauw, ook ſommige by-na ſwart, graau, en diergelijke. De Groene, diemen ook meeſt in Groene wateren vint, worden aangeleid met Indi-blaau en Bezie-geel, en geſchaduwt met Indi-blaau, en gehoogt met Wit. Sommige leidmen aan met witachtig Geel, en ſcha-

duwt die uyt den donker Groenen, gelijk die ook met al de reſt na 't leven lichtelijk konnen gevolgt worden. Eenige hebben de Vinger rood, andere groen, witachtig, en Geel, &c.

XIV. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Boom-vruchten, Natuurlijk Koloreeren ſal.

OM van de Gewaſſen te ſpreeken, ſoo beginnen wy van de Boomvruchten; en onder die aller-eerſt van de

APPELEN.

Deſe ſalmen aanleggen met ſchoone dunne Maſtikot, en weinig Spaans-groen daar onder; ook wel wat wit, Bezie-Geel en Spaans-groen; dit ſalmen ſchaduwen met Bruyn Ooker en wat Spaans-groen, of Bruyn Ooker en Lak, en bloſeeren haar, ſoo zy vereyſſen, met ſchoone Lak; het hoogſel ſalmen met ſuyver wit en Maſtikot doen, en 't ſterkſte hoogſel of te het blinken, met wit alleen. Men moet vorder acht geven op den aart der Appelen, of ſe Geel of Groen of bloſeerig zijn, of dat ſe rijp of onrijp zijn, want'er in koleur, en in ſoorte groot verſchil is. Staat ook noch te letten, datmen deſe Vruchten wat dunne en teer moet aanleggen, inſonderheid diemen bloſeeren moet, om dieswil dat de Lak zich op de Maſtikot niet wel laat handelen: waarom eenige de roodigheid alleen op den ſuyveren grond leggen, en d'ander koleuren daar tegen aan ſchilderen, dat yder kan beproeven hoe 't beſt van hem wil gedaan weſen.

DE

DE PEEREN.

De Peeren ſalmen van gelijke met Maſtikot en weynig Spaans-groen aanleggen, en met Bruyn Ooker en Groen ſachtjens ſchaduwen; ſommige moetmen mede wat bloſeeren, en dat zal men doen als den Appel; maar zoo hoog van koleur niet: de Peeren zijn, als bekend is, mede verſcheide van koleur, d'een Geel, Groenig, en Bruyn, Ros en diergelijke, alsmen in 't leven daar van kan naſien.

DE KERSSEN.

De Kriek of Boomgaard-Kers, zalmen aanleggen met Fermilioen en Brezilje-verwe, en ſchaduwenze met Lak, en hoogenze met Fermilioen, en ſomtijds wat Wit daar in, gelijkmen ook de blinkentheid wel met een ſtipken wit doet, ſoo 't de okkaſie van 't licht toelaat. Sommige Krieken die van eenen anderen aart zijn, leidmen met Lak aan, en men ſchaduwtze met ſterker Lak, en hoogtze met Lak en Wit.

De Spaanze-kriek of Bylans-kers, word in 't midden beleid met Fermilion, Lak en Wit, en laat de kanten Geelachtig-wit blijven, na welkmen de Lakachtigheid verdrijven zal, en dan voort met ſchoone Lak bloſeeren, en met wit hoogen.

De Morelle, leidmen aan met Vette Brezilje en wat Swart; en ſchaduwt die dan met Swart; en hoogen't met Fermilioen, Lak en Swart, en dat ſachtjens onder den anderen verdrijven, datmen niet en merkt dat'er gehoogd is; en ſetten dan met wit een hoogſel op, is't by-aldien datze blinken moet.

MOERBEZY.

Een Moerbezy zalmen aanleggen met zuyver Brezilje, die wat bruyn of ſterk is; en daar na deſelve met Swart overgaan, in dier voegen, dat tuſſchen de

karteling, en heuveltjens van de Bezye, wat roodachtig doorſchijne; en op de ſijde na den dag op eenige van de heuvelkens, een ſtipken Wit, of Wit en wat Lak en Swart, tot een hoogſel ſetten, en het leven volgen.

AARD-BEZIEN.

Aard-beziën of Frenſen, leidmen de grond geelachtig Wit, daar na overſchommeltmen de grond heel dunnekens met Lak en Fermilioen, invoegen die aan het boven-eynde, en op d'een of d'ander ſijde wat witachtig blijve, ook ſommige wat meer na den geel of witten aardende: men ſchaduwtze dan met Lak verhoogtze met Meny en Maſtikot, en ſomtijds noch een hoogſel met Wit alleen, de ſtipkens zal men met Lak en Swart doen, en die op de witte of geele grond koomen, zijn veeltijds wat Bruyn, datmen met Ooker en Roet kan doen.

DRUYVEN.

De Roode en blaauwe Wijn-druyven, zalmen aanleggen met Purper, en ſchaduwen die met Asblaauw, en hoogent met wit.

De Witte Wijn-druyven zalmen aanleggen met heel dun Spaans-groen, met ſeer weynig Maſtikot en Wit; ook wel ſommige met een ſtipken wit alleen, daar 't den dag mede brengt: de blaauwigheid van den Daauw diemen aan ſommige ſiet, zalmen met Aſch en Wit, en weynig Spaans-groen daar onder beleggen, doch heel ſacht en dommelig.

DE PERSIKEN EN ABRIKOSEN.

De Perſik zalmen aanleggen met dunne Maſtikot of Wit en Bezye-geel, en ſchaduwen die met Ooker die wat na den Bruyn-geelen trekt; voorts indienze gebloſeerd moeten zijn, dat niet altijd beurt,

ſoo

ſoo zalmen dat met Lak doen, en met Wit hoogen; de kanten moeten van ſommige wat naden Blaauw-groenen aarden, dat men ſachtjens moet verdrijven, ook zijn veele niet gebloſeerd; doch de Abrikoſen zijn geelder, en in 't gemeen gloeijender gebloſeerd, anderſins kanmenze op de wijſe van den Perſik aanleggen, alleen onderſcheydende, dat van deſe beyde Vruchten d' een vry groender, blaauwer, geelder en rooder is als d'ander, alsmen in 't leven kan nazien.

WITTE EN BLAAUWE PRUYMEN.

De Witte Pruymen kanmen mede handelen als de Perſik. maar zijn wat geelder, inſonderheid die gantſch rijp zijn.

De Blaauwe Pruymen zalmen met Purper aanleggen, en met Aſch ſchaduwen; aan de ſteelen moetmenſe wat uyt den groenen maken, en ſachtjens onder 't Purper verdrijven, en met Purper en Wit hoogen.

OOKER-NOOTEN.

De Groene Ooker-nooten zalmen aanleggen met Spaans-groen en wat Sap-groen; en ſchaduwen met Sap-groen, en hoogent met Spaans-groen en Wit.

Een gebolſterde Note, zalmen aanleggen met Bruyn-Ooker en wat Wit, en ſchaduwenze met Bruyn-Ooker en Roet, en hoogenze met Geel-Ooker en Wit.

XV. HOOFDSTUK.

Hoemen allerhande Aard-vruchten, Koloreeren zal.

ONder alle de Aard-Vruchten, beginnen wy eerſt van den

RADYS.

Deſe ſalmen met wit aanleggen, en met dun Swart of Ooſt-Indiſche Inkt ſchaduwen, en boven aan de Hoofden met Lak bloſeeren, en na beneeden verdrijven; of ook ſommige wel met wat dun Sap-groen, en voorts met ſterk Wit hoogen, byaldienſe niet ſterk genoeg aangeleid zijn. Het Loof leidmen met Spaans-groen en Sap-groen aan, datmen ſchaduwt met Sap-groen en wat Indigo, en hoog'et met Maſtikot. Noteert hier wederom, dat de dingen die wit zijn, door de grond van 't Papier (als meer geſeid is) konnen vertoond werden.

DE WITTE EN ROODE KOOL.

Een witte Kool ſalmen met geheel dun Geel aanleggen, en op ſommige plaatſen met heel dun Groen en wat Wit, na den Geelen aardende, verdrijven; en ſchaduwenſe dan met dun Bruyn Ooker en Sap-groen, heel ſachtjens, en hoogent met ſuyver Wit. Eenige zijn wat na den blaau-groenen aardende, daarmen hem na ſchikken kan.

De Roode Koolen ſalmen aanleggen met Purper, en ſchaduwen die met Lakmoes en wat Lak, en hoogenſe met Purper en Wit onker den anderen.

GEELE WORTELEN.

De Geele Wortelen ſalmen aanleggen met Geel Ooker en Saffraan, of ſoomen die noch hooger van koleur begeert, kanmen wat Meny daar onder doen; en met Geel Ooker, en Bruyn Ooker, en wat Roet ſchaduwen, en met Maſtikot hoogen. Item, de witte Peên, of Wortelen leidmen aan met Maſtikot en Wit, de Karteling die in ſommige

mige zijn, doetmen met Roet en Bruyn Ooker; hun Loof kan uyt de andere Moes-kruyden verſtaan worden.

KOMKOMMERS.

De Komkommer wort aangeleid aande eynden met dun Geel, in 't midden met Groen na de eynden ſacht onder 't witte Geel verdreven; men ſchaduwtſe met Sap-groen en weynig Indigo; en het Geel met wat Bruyn Ooket en Sap-groen; men hoogtze met Spaans-groen en Wit, en de enden met Wit alleen, de ſtipkens die daar in komen, kanmen met Rood en Swart doen, en ſoo voorts.

KAUWOERDEN.

De Kauwoerden die Geel zijn, ſalmen met Bruyngeel aanleggen, en met Bruyn Ooker en Sap-groen ſchaduwen; de Aderkens die daar overloopen, ſalmen met een ſterker Bruyn Ooker beleggen, en met Wit, Geel en Sap-groen hoogen.

De Groene Kauwoerden ſalmen met Spaansgroen, Indy-blaauw en Sap-groen aanleggen, en ſchaduwen die met Sap-groen en Indy-blaau, en hoogenſe met Maſtikot.

RAAPEN.

De Raape wort met wit aangeleid, en met Roet en Swart ſachjens geſchaduwt, en hoogenſe met ſeer ſterk wit; het Loof ſalmen met ſchoon Spaansgroen aanleggen, en met Sap-groen diepen, en hoogenſe met Maſtikot. Voorts is de bloſeering als vande Radijs geſeid is, met Lak, en ſomtijds wat Lak-moes en Brezijlje-Verwe, ſooſe wat na den blaauw Purperen aarden, die ook ſommige wat bleek Groen aan de Hoofden zijn.

Voorts de andere kleyne Aard-Vruchten moetmen na het leven ſien te doen, want den Liefhebbenden Konſtenaar die hem hier in wil Oeffenen, behoord altijt genegen te weſen om het leven doorgaans met aandacht te beſchouwen, ten eynde als hy het leven moet miſſen, hy ſich door ſijn geoeffende inbeelding ſoude konnen behelpen, want alles te beſchrijven is hier onmogelijk.

Maar eer wy dit Kapittel eyndigen, ſtaat'er eens voor al noch aan te merken, inſonderheyt in de Vruchten, Datmen deſelve niet altijt van eenerley Kolorijt en moet maaken, voornamentlijk daar een ſelfsde ding verſcheydemaal in een ſtuk werks vertoont wort, gelijk als in Freuytagien, daar den eenen Appel, Peer, Abrikoos noch Pruym, niet juyſt en is als den anderen, maar altijt verſchillende, d'een Geelder, Groender, Rooder, en ſoo voorts al d'ander, welk een playſantie in 't aanſien en 't goed verſtand des Konſtenaars, te kennen geeft.

XVI. HOOFDSTUK.

Hoemen de voornaamſte Bloemen des Velds, natuurlijk Koloreeren zal.

EErſtelijk, alſoo de Rooſe de bekendſte Bloem is, en die ons ook hier te Lande gemeen is, willen. wy daar van eerſt handelen.

DE ROODE ROOSE

Salmen aanleggen met ſchoon Veneets Lak, en weynig wit daar in; en ſchaduwen dat met ſchoon Bruyn Lak, en hoogent met wit, en 't ſelve Lak onder den anderen.

De Provincie-Rooſe, ſalmen aanleggen met ſchoone

ne Lak, en wat meer wit daar onder als de voorſchrevene, en ſchaduwenſe met ſchoon Lak, en hoogenſe met Wit.

De Witte Rooſen ſalmen aanleggen met Veneets wit, en ſchaduwent met wit en ſwart, en voorts met ſchoon wit gehoogt; men kan deſelve met Ooſt-Indiſche Inkt dunnekens ſchaduwen, latende de verlichte Partyen door den grond des Papiers.

De Klap-Rooſe leidmen even-eens als de Roode Rooſe aan, en ruym ſoo hoog van Koleur.

Het Zaad dat binnen in allerhande Rooſen is, leidmen met ſchoone Maſtikot aan, en diepent met Meny, en hoogt het met wit: inde Witte en Roode Rooſen ſchijnt het Zaad wel ſoo hoog van Koleur te zijn.

Het Groen van het buytenſte der Rooſen, ſalmen aanleggen met Spaans-groen en wat Bezie-geel daar onder, en ſchaduwent met het ſelve Spaans-groen en Sap-groen: tot de Steelen ſalmen altijdt wat Ooker of Roet onder 't Groen doen, en wat Bruynder of Roſſer Koloreeren.

AKOLEYEN.

De Akoleyen ſalmen met Wit en Blaauw aanleggen, en met Indy-blaauw en Aſch ſchaduwen, en hoogenze met Aſch en Wit.

GOUDS-BLOEMEN.

Gouds-Bloemen leidmen aan met Geel Oprigment en wat Meny, of met Ruſgeel, en ſchaduwtze met Fermilioen, Lak en Meny, en hoogze met Maſtikot.

KOREN-BLOEM.

De Koren-Bloem leidmen aan met Blaau en Wit, en ſchaduwtze met Indy-blaauw, en verhoogze met Aſch en Wit.

De

DE GENOFFEL OF ANGLIEREN.

De Genoffel is verſcheyden, ſommige werden wat bleeker aangeleid als de Rooſe, de beſprenkeling en vlammen doetmen met ſchoone Lak; eenige vlammen zijn ſchoonder van Root op eenen witten gront, deſe leidmen met Fermilioen en Lak, en ſchaduwtze met ſterk Lak; het Witte kanmen ook door de grond van 't Papier vertoonen, en ſchaduwen dat met dunne Ooſt-Indiſchen Inkt; het Loof ſalmen met Spaans-groen, wat Wits en Indigo aanleggen, of met Berg-groen alleen, en met Sap-groen ſchaduwen; en deſe willen beſt na 't leven gedaan worden.

DE TULIPAAN.

De Tulipaanen zijn ſeer verſcheyden van ſoorten en Verwen daarom wy in 't byſonder van deſelve niet en ſullen ſpreeken, vermits men daar in ſoo noodig als ergens, het leven behoord te volgen. Men kan de meeſte ſoorten van deſe Bloemen, met ſeer kleyne moeyte door de Water-Verwen Koloreeren: 't welk meeſt geſchied, om dieſwil dat de witte grond in veele te paſſe komt; waarom datmen deſe dan aldus ſal handelen:

Teykent voor eerſt uw Bloem met Potloot ſoo los als doenlijk is, het ſy dan op wit Papier of Parkement; dan ſoo ſchaduwt het hier en daar een weynig, als of gy daar een witte Bloem door 't Waſſen mede vertoonen woud, 't welkmen met dun Ooſt-Indiſchen Inkt ſal doen; ſomtijds een weynig uyt den Groen-geelen, datmen met wat Bezie-geel kan doen; ook kanmen deſe ſchaduwen wel met gevreven Pot-lood doen; dit gedaan zijnde, ſoo leid de Vlammen van het Koleur uwer Bloem ſoodanig

aan

aan als gy wilt; dat droog zijnde, diepet en hooget na den eyſch der Verwe, als van yder ſoort geleerd is; ſoo ſult gy het natuurlijk konnen Koloreeren; het zy dan datze Root, Lakkig, Purper, of van verſcheyde Koleuren gevlamd zijn. Die van eenerley Koleur zijn, als Geel, of Root, &c. die moetmen met ſoodanigen Verwe aanleggen, als met haar Koleur over-een komt; en ſooder eenige vlammen in komen, daar na dan beleggen, ten zy men die in 't aanleggen neffens elkanderen kan doen, 't welk van de voornaamſte groote vlammen beſt kan geſchieden.

XVII. HOOFDSTUK.

Hoemen alderhande Goud, Silver, Koper, Tin en Yſer-Werk, Koloreeren ſal.

HET GOUD.

TOt de Goude Koleuren ſalmen nemen Meny, Saffraan, en meeſt lichten Ooker, waar mede men allerhande Goude Vaaten, en andere kleyne dingen aanleggen kan, en ſchaduwen dat met Lak en wat Roet; en de voornaamſte diepſels met Lak, Roet, en Swart, hoogent met Schulp-goud, na den eyſch der werken.

SILVER.

Het Silver ſalmen met dun Wit aanleggen, en ſchaduwen dat met Swart en wat Blaauw daar onder, en hoogent met Silver.

TIN-WERK.

Het Tinne-Werk is wat blaauwer als het Silver, hierom

hierom ſalmen 't aanleggen met dun Indy-blaauw en Wit en ſchaduwen dat met Indy-blaauw, Aſch en Swart, en hoogent met Wit, of ſoomen wil met Silver.

BLANK YSER-WERK.

Het Blank Yſer-Werk heeft by-na geheel den Aart van het Tin, en daarom kanmen dat op eenerley manier handelen.

GEEL KOPER.

Het Geel Koper ſalmen aanleggen met heel dun Schijt-geel, of Bezie-geel en Wit, en ſchaduwen dat met Indy-blaauw en wat Spaans-groen, en het voornaamſte met Indy-blaauw en hoogent met Maſtikot. Ende dit is wat aangaande de Kopere en Metaalen Beelden, en diergelijke Werken, die door de lucht beſlagen zijn; maar by aldien 't ſchoon en glanſſig moet weſen, ſalmen dat by-na handelen als van het Gout geſeid is, doch wat laager van Koleur.

HET BLANK ROODE-KOPER.

Het Blanke Rood-Koper leidmen aan met Bruyn-Root, en Wit; en ſchaduwd het met Bruyn-Rood, Lak, en wat Roet, en hoogent met Bruyn, Rood en Wit: men mag het hier en daar, ſchitterlichten op vallen, wel een weynig met Schulp-Silver hoogen. Waar mede wy, ſoo van deſe, als van de geheele Verlichterie-Kunde een eynde maaken: Latende yder het profijt door d' aanleyding van ſijnen Geeſt en Neerſtige Opmerking, daar uyt geern genieten.

E Y N D E.

RARE
86·B
12601
Bound
with
86·B
12603
and
86·B
13113